

EUROPAVEGEN

EUROPEISKE UTDANNINGS- OG UNGDOMSPROGRAMMER - (E9) - 2004/2005

Kreativt fellesskap

Internasjonalt samarbeid sporer til kreativitet og nye måter å tenke på. Gjennom tallrike prosjekter i de europeiske utdannings- og ungdomsprogrammene Sokrates, Leonardo da Vinci og Ung i Europa, møtes både unge og voksne fra flere land og kulturer. I dette kreative kryssningspunktet utvikles nye prosjekter, og noen av dem setter varige spor i mange europeiske land. Språk får fornyet interesse og aktualitet. Kulturuttrykk blir brynt mot hverandre, deltakerne får prøve seg på det ukjente, får nye erfaringer, faglige kontakter og venner for livet.

LEONARDO DA VINCI

Kreativitet i blomst

Blomsterdekoratørene har en visjon om en europeisk utdanning som utnytter den faglige bredden i Europa, gir studiepoeng og Bachelor-grad. Les mer på side 17.

SOKRATES

Heftige rytmar

Sokrates-programmet sporar til møte mellom kulturar. Då Gjemnes skule hadde besøk frå den franske øya la Réunion, vart det eit samansurium av heftige rytmar. Les meir på side 8.

UNG I EUROPA

Internasjonal seilas

Euroseilas med tenåringsmannskap. Martin (15) fra Oslo og jevnaldrende fra hele Europa fikk en seilskutesommer de neppe vil glemme. Les mer på side 24.

EUROPAVEGEN

Utgevar: Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU), Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) og Teknologisk Institutt (TI).

Spydspiss og konkurransearena

For noen år siden skrev jeg på dette sted i Europa-vegen at EU bruker utdanningsprogrammene som spydspiss for å teste «tilpasningsdyktigheten» i de planlagte nye medlemslandene. 1. mai i år var det en realitet at 10 nye land var medlemmer. Vi har lært dem å kjenne gjennom flere års samarbeid. Ikke minst har Utenriksdepartementets bidrag til Linking Up og Erasmus Link vært viktig her. Men også det daglige arbeidet i Leonardo da Vinci, Sokrates og Ung i Europa har ført til god kontakt med de nye medlemslandene. Vi gleder oss alle til videreføringen av dette samarbeidet.

Utviklingen av Europa fra seks medlemsland til de nåværende 25 – med seks «på slep» i tillegg – har fra midten av forrige århundre medført at behovet for gjenkjenning og gjensidig godkjenning av utdanning på tvers av landegrensene bare har økt. Europa har slitt med ulike utdanningssystemer og ikke sammenlignbare kompetansenivåer, noe som traktatmessig har vært nasjonens ansvar, mens arbeidslivet har hatt behov for en mer «europeisk profil». Et nytt felles rammeverk for dokumentasjon av kompetanse og kvalifikasjoner på alle nivåer kommer nå med det nye Europasset fra 2005. Målet er å sikre bedre betingelser for den som vil ta med seg kompetansen sin for å arbeide i et annet land – eller ta kompletterende utdanning og praksis der.

Det nye rammeprogrammet for livslang læring, bygd på de fire pilarene allmennskole, yrkes- og profesjonsutdanning, høyere utdanning og voksenopplæring, vil tre i funksjon fra 2007. Programmet vil være en sentral del av Lisboa-strategien hvor kompetanseheving fremstår som det viktige virkemiddelet for utviklingen av et Europa i spiss med tanke på konkurranseevne og samfunnsutvikling.

Programstrukturen indikerer en videreføring av Comenius, Leonardo da Vinci, Erasmus og Grundtvig, samtidig som det blir lagt større vekt på mobilitetsaktivitetene innenfor Leonardo da Vinci og Erasmus enn tidligere. På denne måten understrekes betydningen av utenlandsopphold som del av utdanning og opplæring. Samtidig inngår det som et sentralt element i utviklingen av et europeisk medborgerskap og en styrket internasjonal forståelse i det noen har kalt det store fredsprosjektet.

Med 25 land inne på banen og med Norge på tribunen sammen med Liechtenstein, Island, Bulgaria, Romania og Tyrkia, risikerer vi å bli marginalisert gjennom en langt sterkere medlemsfokusering enn tidligere. Dette kan bare motvirkes gjennom aktiv bygging av nye og sterke partnerskap som kan kompensere for at vi i tillegg også er et høykostland. Erfaringene gjennom de siste årene har vist oss at det kan kompenseres for dette gjennom ressurstilførsler. Dette er Linking Up og Erasmus Link klare bevis på. Vi regner derfor med at myndighetene fortsatt har et våkent øye for dette.

ROLF KRISTIANSEN

Direktør, Internasjonale Programmer, Teknologisk Institutt

Utgeven med støtte frå Europakommisjonen, som ikkje er ansvarleg for innhaldet.

REDAKSJON: SIU, Universitets- og høgskolerådet, Postboks 7800, 5020 Bergen

ANSVARLEG REDAKTØR: Ingebjørg Birkeland (SIU)

REDAKTØR: Øystein Vidnes (SIU) TRYKK: Mediatrykk AS, Bergen

I REDAKSJONEN: Teresa Grøtan (SIU), Arne Aarseth (SIU), Tonje Sti (Bufdir), Bjørg Falchenberg (TI), Karsten Gjeffe (TI).

FORMGJEVING OG PRODUKSJON: Øystein Vidnes

ØPPLAG: 45 000

Redaksjonen avslutta 31. oktober 2004

Forsidebildet: Kaja Swendsen og Bjørn Olav Brekke Haugnes.

Ingveig Astad varslar om enklare skjema og større budsjett i framtidens europeiske utdannings-samarbeid

I framtida blir det meir av alt

I 2007 kjem den nye generasjonen med europeiske utdanningsprogram. Det blir ikkje småtteri, varslar Ingveig Astad som arbeider som nasjonal ekspert ved EU-kommisjonen. Neste generasjon med program lovar mykje meir av alt – unnateke skjemaveldet.

På telefonen frå Brussel kan ein tydeleg høyre entusiasme i røysta til Ingveig Astad. Ho fortel om planane for neste generasjon av europeiske utdanningsprogram. Og det er store planar.

– Forslaget vart lagt fram i sommar, og må no godkjennast av Europaparlamentet og rådet. Det er ei svær sak. Frå 2007 til 2013 er planen å bruke 13,6 milliardar euro totalt på alle utdanningsprogramma, eller kring 100 milliardar kroner. Denne veldige auken i budsjett er den viktigaste endringa: For perioden 2000-2006 er budsjettet på 3 milliardar euro for dei to største eksisterande programma, Sokrates og Leonardo da Vinci, seier Astad.

– No blir det spennande å sjå om rådet og parlamentet støttar dette.

– *Får ein brukt alle desse pengane, da?*

– Eg trur nok det. Men ein skal merkje seg at auken ikkje er likt fordelt på alle område. Det er ein *veldig* stor auke på feltet mobilitet. Det blir langt fleire individretta aksjonar her, anten det gjeld studentar, elevar, voksenopplæring, lærarar, rådgjevarar, administrasjon eller lærlingar. I den nye perioden skal programma gå tettare på kvart menneske. Det blir fleire prosjekt der einskildpersonar kan delta, ikkje berre store organisasjonar og institusjonar. Eit døme er voksenopplæring, der det stort sett har vore prosjektsamarbeid og metodeutvikling før. No blir det meir individuell mobilitet.

– *Kvifor er denne mobiliteten så viktig?*

– Vel, di fleire som rører seg rundt, di meir bryt ein ned hindringane mellom landa i Europa. Programma skal hjelpe fram eit felles europeisk område for utdanning. Det er òg eit økonomisk mål å styrkje konkurranseevna. Da er utdanning og mobilitet viktig. Målet er å stimulere

folk til å flytte på seg, og skape ein arbeidsmarknad utan grenser.

– *Folk som allereie er aktive i dei europeiske programma, vil dei kjenne seg att i det nye landskapet?*

– Heilt og fullt. Namn som Comenius, Leonardo da Vinci, Grundtvig og Erasmus blir behaldne. Men dei skal integrerast under paraplyen *Livslang læring*. Det blir nokre endringar: Somme prosjekt som før gjekk gjennom Leonardo da Vinci, blir no lagde under Erasmus, som skal dekkje høgare utdanning. Comenius skal dekkje grunnskule og vidaregåande skule, Grundtvig voksenopplæring og Leonardo da Vinci skal dekkje yrkesutdanning i vidaregåande skule og etter- og vidareutdanning som ikkje fell under andre program. Men dei fire programma skal likne veldig på det dei er i dag. I tillegg vil det bli eit eige underprogram for tverrgående prosjekt, til dømes innfor språk og IKT. Hovudendringa er at det blir meir av alt, seier Ingveig Astad.

– *Er det ingenting som blir skore ned på?*

– Eigentleg ikkje. Etter det eg kan sjå ut frå budsjettframlegget, blir det aller meste påplussa. Det er òg interessant at det skal bli lettare å samarbeide med tredjeland som ikkje er med i programma i dag, til dømes Kroatia og Sveits.

Astad tenkjer seg om ein augneblink – og kjem på eit par ting som det skal bli mindre av. Men det ho tenkjer på, er gode nyhende for alle som har slite med komplisert sakshandsaming og skjemaveldi i arbeidet sitt med internasjonale prosjekt.

– Drifta av programma skal bli mindre dirigert frå Brussel, og meir via dei nasjonale kontora. Søkjeprosessen og avgjerdsprosessen skal skje meir på nasjonalt nivå. Programma skal bli enklare å bruke. Ei evaluering i fjor synta at ein del meinte det var altfor komplisert å søkje, dei opplevde at ein del skjema var lange som eit vondt år. No blir prinsippet at prosedyren skal stå i forhold til storleiken på støtta. Og det trur eg nok ein del blir glade for å høyre.

TEKST: PER ANDERS TODAL

FOTO: ARNE AARSETH

Når målet er inkludering

Inkludering er eit av satsingsområda i Europakommisjonens ungdoms- og utdanningsprogram. Dette blir spegla i fleire prosjekt der eitt viktig mål er å inkludere alle ungdomane eller elevane i ei gruppe.

– I prosjektet «The Golden 5» ønskjer vi å kome fram til eit felles europeisk konsept for inkludering av elevar.

Dette seier Frode Jøsang ved ressurs-senteret Ramsvik Utadrettet Virksomhet i Stavanger. Senteret er ein del av Ramsvik skole, ein spesialskule for elevar med åtferdsproblem. Jøsang og kollegaen Knud H. R. Jensen er dei norske representantane i prosjektet «The Golden 5». Prosjektet er retta mot lærarar i normalskulen.

Comenius-prosjektet som er under planlegging, handlar om å skape eit inkluderande læringsmiljø i skulen. Det er eit samarbeidsprosjekt mellom institusjonar i Spania, Italia, Belgia, Polen og Noreg.

DEI FEM UTVALDE

Metoden i «The Golden 5» er basert på at læraren skal velje fem elevar i klassen ut frå visse kategoriar.

– Ein kan til dømes velje ut elevar som representerer ulik etnisk bakgrunn, sosial kompetanse eller akademisk kompetanse. Dei elevane som blir valde ut, skal representere eit tverrsnitt av klassen. Når læraren konsentrerer seg ekstra om fem utvalde, vil det etter kvart også drype på dei andre elevane, seier Jøsang som strekar under at dette ikkje skal gå ut over dei andre elevane i klassen. Det handlar om at læraren arbeider meir bevisst og systematisk i ein klasse der elevane har svært ulike behov.

– Etter ei tid skal læraren velje ut fem nye elevar som blir fulgt ekstra opp. Til slutt har alle elevane i klassen fått eit skreddarsydd tilbod, og slik blir læringsmiljøet påverka over tid.

– Er denne metoden utprøvd?

– Nei, ikkje i forskingssamanheng. Men det ligg ei teoretisk forankring i botnen for prosjektet, nemleg den velkjente attribusjonsteorien. Teorien byggjer på at dersom ein lærar utviklar gode relasjonar til ein elev, vil dette også påverke forholdet mellom dei andre elevane.

FELLES EUROPEISK PLATTFORM

Sjølv om det er ulikt skulesystem i dei fem samarbeidslanda, har dei mange av dei same problema i skulen.

– Vi er i ferd med å tenkje ut korleis prosjektet kan gjennomførast i dei ulike landa, og på nyåret skal vi møtast for å sy det heile saman. Vi vil prøve å finne fram til ei felles europeisk plattform, seier Jøsang.

– Kven skal drive prosjektet?

– Vi skal snart gå ut blant lærarane i Stavanger kommune og høyre om det finst nokon som kan tenkje seg å prøve ut «The Golden 5». Ein del av prosjektet er også å utvikle evalueringskriteria for å finne ut om det skjer endringar i klassen.

Jøsang fortel at temaet inkludering er på full frammarsj ute i Europa for tida.

– Her i Noreg har vi lagt vekt på dette i svært lang tid, og difor kan Noreg vere ein spennande sparringspartner for dei andre samarbeidslanda, meiner han.

Ungdomsskuleelevar i Trondheim praktiserer «roterande idéutvikling». Frå prosjektet «På unges vilkår». (Foto: Erlend Holthe Olsen)

– Det er fint å prate med ungdomar frå andre land og høyre kva dei driv med, meiner desse kurselevane ved Arbeidsinstituttet Ringerike (AIR) i Hønefoss. Framme f.v.: Tina Holmen, Jonas Brøthen. Bak f.v.: Kine Ziolkowski, Henning Vollan Liuhagen og Thomas Gullerud. (Foto: Johanne Landsverk)

Det er første gongen ungdomssektoren i Trondheim er med på eit så stort EU-samarbeid, seier Erlend Holthe Olsen, kulturkonsulent i Trondheim kommune. Han er fagansvarleg for prosjektet Youth Work in Progress (Yo-Pro).

Trondheim kommune har prosjektansvaret for det toårige Leonardo-prosjektet der seks byar frå fem ulike land er med. I dette pilotprosjektet ønskjer ein å utvikle nye arbeidsmetodar i ungdomsarbeidet. Målet er å lære ungdom å ta større ansvar og lære vaksne å gje frå seg ansvar.

UNGDOM SKAL STYRE SJØLV

Erlend Holthe Olsen og Torsten Gejl har det faglege ansvaret for metodikken i Yo-Pro. Det er også dei som har utvikla metoden som er kalla «roterande idéutvikling». Metoden er testa ut på ungdomane i trondheimsprosjektet «På unges vilkår», eit prosjekt som starta i 2002.

– Vi ønskte å utvide det lokale prosjektet og inviterte difor partnerar frå Europa til å bli med. Målet med Yo-Pro er å la ungdomane sjølve utvikle idear og styre egne aktivitetar. Ein ønskjer å kome bort frå passiviteten i fritidsklubbane. Prosjektet er retta inn mot alle typar ungdomar. Alle har sine ressursar, men det gjeld å finne fram til dei, seier Holthe Olsen.

Arbeidsinstituttet Ringerike (AIR) utanfor Hønefoss er eit kurscenter for ungdom som av ulike grunnar ikkje er elevar i det ordinære undervisningssystemet.

– Opplegget ved AIR er individuelt tilrettelagt. Vi prøver å motivere kursdeltakarane til å bli inkludert i arbeidsliv eller vidaregåande utdanning på nytt, seier lærar Rolf Simonsen som er sterkt engasjert i det europeiske utvekslingsprogrammet Ung i Europa. Programmet har som mål å gje støtte til «ikkje-formell» utdanning blant europeisk ungdom.

– Vi passar inn i denne målgruppa, og difor har vi fått vere med på mange prosjekt dei siste åra. Målet er at alle kursdeltakarane i løpet av året skal få vere med på ein utvekslingstur eller vere vertskap for ungdomar frå eit anna land. Internasjonal utveksling har blitt ein viktig del av innhaldet her ved AIR, seier Simonsen.

LÆRER Å SAMARBEIDE

I september stilte åtte ungdomar ved AIR opp som vertskap for ti danske ungdomar og instruktørar frå Sofienlund, som driv med tilsvarande opplæring. Turen gjekk til Skogbruksmuseet i Elverum, vidare til Sjøa Rafting og opp til toppen av Beseggen.

Simonsen meiner ungdomane har stor nytte av å oppleve at dei må samarbeide og meistre vanskelege oppgåver saman.

Ungdomane sjølve har også positive erfaringar med besøket.

– Eg synest det var fint å prate med dei danske ungdomane og høyre kva dei driv med ved Sofienlund. Her hjå oss driv vi nok meir med bilar, seier Henning Vollan Liuhagen. Henning skal nemleg bli bilmekanikar, og gler seg til å bli utplassert i bedrift.

– Kva er det viktigaste med internasjonal utveksling?

– Det fine er at ein blir kjent med ungdomar frå andre land, seier Thomas Gullerud. Han går kurs i trearbeid ved AIR og har som mål å bli tømrar. Thomas fortel at det har vore snakk om ein tur til Danmark, og slik får dei kanskje sjå vennene sine igjen.

FLEIRE BØR SØKE MIDLAR

Det er Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) som gjev støtte til prosjekta og til deltaking på seminar. Nyleg var dei to lærarane Rolf Simonsen og Bjørn Gasmann på kurs i Polen som einaste norske deltakarar. No oppmodar dei andre institusjonar i Noreg om å nytte seg av programma til Ung i Europa. I slutten av januar 2005 inviterer dei til seminar i Hønefoss for å snakke om internasjonalt utvekslingsarbeid.

TEKST: JOHANNE LANDSVERK

SOKRATES

Sokrates er EUs samarbeidsprogram for all utdanning i Europa. Programmet støtter europeisk samarbeid i hele utdanningssektoren, fra barnehage til universitet og voksenopplæring, og tilbyr unike muligheter til å knytte kontakter i hele Europa.

I alt 30 europeiske land er med. Norge deltar i Sokrates gjennom EØS-avtalen. Senter for internasjonalt universitetssamarbeid (SIU) er nasjonalt programkontor for Sokrates.

Sokrates er et paraplyprogram som

består av åtte underprogram:

1) Skoleverket: COMENIUS

Prosjektsamarbeid, elevutveksling, etterutdanning for lærere, samarbeid med høyere utdanningsinstitusjoner, tematiske nettverk

2) Høyere utdanning: ERASMUS

Student- og lærerutveksling, felles læreplaner og kurs, tematiske nettverk

3) Livslang læring: GRUNDTVIG

Prosjektsamarbeid, lærerutveksling, etterutdanning for lærere, nettverk

4) Språkopplæring og språkmetodikk: LINGUA

Bevisstgjøring, utvikling av metoder og verktøy for språklæring

5) Fleksible undervisningsformer og IKT: MINERVA

IKT i utdanningen, fjernundervisning, nyskapende undervisningsmetoder, nettverk

6) Observasjon og innovasjon

Blant annet informasjonsbasen Eurydice og ARION studiebesøk

7) Fellestiltak

Større prosjekt som omfatter målgrupper innenfor både Sokrates, Leonardo da Vinci og Ung i Europa

8) Andre tiltak

Bevisstgjøringstiltak, spredning, synergieffekter mellom de andre delene av Sokrates

siu.no/sokrates

Eit krafttak for modernisering av skulen

VI LIKER Å TRU at vi har ein tvers gjennom moderne skule i Noreg med tilgang til alle dei hjelpemiddel som finst på marknaden innanfor ny teknologi. Sant nok er det godt med datautstyr på skulane i dag, men bruken av utstyret står ikkje på nokon måte i forhold til tilgangen. I ein større forskningsrapport frå 2004 om den digitale tilstanden i skulen, ITU Monitor, utført av Forsknings- og kompetansesenteret ITU, går det tydeleg fram at det er så som så med den pedagogiske bruken av IKT. Rapporten viser at det er svært få område der datautstyr blir brukt, og omfanget ligg lågt, reint tidsmessig. Ein OECD-rapport frå 2001 seier jamvel at bruken av data i norsk skule er lågare enn i andre land. Elevane bruker data først og fremst til prosjektarbeid, og hovudtyngda tar dette utstyret i bruk i overkant av ein halv time for veka. Lærarane bruker data mest til administrative oppgåver og førebuing til timane, og dei

fleste av dei bruker utstyret mellom ein og tre timar i veka. Meir alvorleg er det at data berre i avgrensa grad er integrert i faga.

MED DESSE DYSTRE TALA i bakhovudet er det godt å vite at det finst lyspunkt. Noreg har også gått i bresjen for datautvikling i skulen. Ei rad pilotprosjekt har vore sette i gang frå 2000 og til i dag, og Kultur for læring (Stm 30) legg vekt på bruk av IKT som eitt av fem berande hovudmål, saman med så grunnleggjande disiplinær som lesing og skriving. Dette lovar godt for framtida. Ein annan ting som også drar i same retning, er det nye Programmet for digital kompetanse 2004-2008 som skal styrkje og spreie innsikt i korleis IKT påverkar kvalitet i utdanninga, motivasjon for læring, læringsformer og utbyte.

INTERNASJONALT har Europakommisjonen sine program for utdanning og opplæring

alltid hatt bruk av ny teknologi på prioriteringslista. No er det e-læringsprogrammet (siu.no/elaring) som er den største nyskapinga. Dette skal stø arbeidet med å auke bruk av IKT innanfor europeiske utdannings- og opplæringsystem for å auke kvaliteten i samband med livslang læring. Europakommisjonen tar sikte på å lansere sitt nye program for livslang læring i 2007. Då vil e-læringsprogrammet gå inn som ein del av dette og bli integrert i dei ymse tiltaka. E-læringsprogrammet er administrert her i landet av SIU.

VI SKAL IKKJE MÅLE ein viss mann på veggen. Det er ingen tvil om at det finst norske lærarar og elevar som har tatt i bruk elektroniske verktøy for ei betre opplæring. Mange av Comenius-skulane er gode døme på dette. Mykje tyder på at dei skulane som deltar i det programmet, ofte ligg eit hestehovud framfor andre skular i same område,

takk vere den internasjonale orienteringa dei har fått gjennom Comenius-samarbeidet. Det styrkjer oss i trua på at meir internasjonalt samarbeid medverkar til å gi norsk skule ei nødvendig modernisering. SIU er glad for å kunne spele ei aktiv rolle i å fremje slikt samarbeid på alle nivå i utdanningssystemet og å kunne medverke til å gi ein internasjonal dimensjon til nasjonale utdanningspolitiske prioriteringar.

VIDAR PEDERSEN
Koordinator for Sokrates, SIU

Ein annleis kvardag

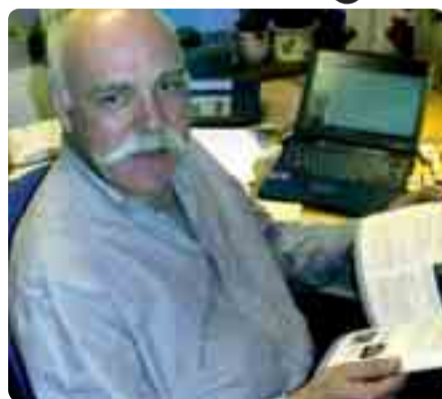
– Dersom Comenius-programmet fører til betre forståing mellom folk, har vi oppnådd det vi vil, seier Egil Eiene. Han er programansvarleg for Comenius, og det har han vore sidan programmet starta i 1995. I løpet av den tida har programmet blitt nærmast ei merkevare for europeisk utdanningsamarbeid.

– Eg er oppteken av bieffektar, seier Eiene.

– *Kva meiner du med bieffektar?*

– Dei opplevingane som gjer at ein får ein vidare horisont. Å oppleve ein annan kvardag enn den du har sjølv. Til dømes for ein norsk lærar å merke kva det vil seie å bu i ein liten landsby i Polen. Internasjonalisering kan vere personleg utviklande.

Comenius-programmet har til saman 1025 prosjekt gåande. Om lag 30 000 personar er involverte. Noreg er med i 234 av prosjekta, 7 000 personar er med. I framtida vil det bli endå meir. Europakommisjonen sine program for utdanning opererer med sjuårs-syklusar, og om to år byrjar ei ny periode. Då ligg det an til endå større satsing. Det er Eiene glad for:

– Internasjonalisering kan vere personleg utviklande, seier Egil Eiene, programansvarleg for Comenius.

– Politikerane har oppdaga at det er direkte rekningssvarande å investere i utdanning. Kunnskap kjem til å spele ei vesentleg større rolle for utviklinga enn tidlegare.

EI HAND MED SPRIKANDE FINGRAR

Frå å omfatte 18 land i byrjinga, har samarbeidet gradvis blitt utvida til 30 land. Utvidinga har skjedd i forkant av EU-utvidinga, og eit land som Romania har vore med i fleire år allereie. Blir dette spegla i dei Comenius-prosjekta som er sette i gang?

– Eg hadde venta meg fleire norsk-baltiske prosjekt. Det har jo i lang tid vore god kontakt mellom Noreg og Baltikum. Polen,

Tsjekia og Romania, derimot, er populære som samarbeidsland, fortel Eiene.

Storbritannia, mest representert med Skottland, Wales og Nord-Irland er det landet Noreg samarbeider mest med. Italia, Spania og Tyskland kjem på dei neste plassane. Men Polen og Romania seglar opp.

– Vi vil at folk skal samarbeide vidt. Difor må prosjektpartnerane ha representantar frå fleire språkfamiliar. Reine nordiske prosjekt avviser vi. Ideala er at eit prosjekt skal vere som ei hand med sprikande fingrar, strekt ut mot flest moglege område, både språkleg, kulturelt og geografisk.

KAMP MOT VINDMØLLER

Kommunikasjonen i dei fleste prosjekta føregår på engelsk. Dette er oftast nødvendig, men det ligg ein stor verdi i å prøve å lære seg dei andre språka òg, meiner Eiene:

– I ei undersøking om bruk av framandspråk i Comenius-prosjekt, var hypotesen at deltakarane i alle fall lærte seg litt av språket til samarbeidspartnarane sine. Dette stemte ikkje. 98 prosent av prosjekta kommuniserer på engelsk. Når vi spør om deltakarane sitt utbyte, er større forståing eit av dei oftast nemnde. Eg spør meg sjølv kva slags forståing ein *eigentlich* oppnår viss all kommunikasjonen går føre seg på eit tredjespråk.

– *Det er vel for mykje forlangt at lærarane skal*

lære seg eit nytt språk for å delta i eit prosjekt?

– Absolutt! Eg tenkjer meir langsiktig, og håpar at prosjekta kan vere ein spore til noko meir, at ein kan sjå kor nyttig og givande det er å kunne eit anna språk.

Det er eit uttalt mål å oppretthalde det språklege mangfaldet i europasamarbeidet, og Europakommisjonen har laga ein eigen handlingsplan for dette.

– Sjølv sagt er det på mange måtar ein kamp mot vindmøller. Engelsk kjem til å styrke sin posisjon som kommunikasjonsspråk. Men samtidig kjem det til å miste noko av sin karakter som kultur- og nasjonalspråk. Det blir den lettaste vegen til forståing, men ikkje den som fører lengst fram.

ELDSJELER?

– *Det blir kravd engasjement for å kome i gang og drive eit Comenius-prosjekt. Er det eit program for eldsjeler?*

– Nei, og ja. Det er eit program for folk som jobbar saman. Ofte kjem eit prosjekt i gang som eit resultat av enkeltpersonar sin innsats, men det er viktig at dei ikkje blir ståande aleine. Det er viktig at prosjekta blir solid planta på arbeidsplassen, og at fleire får høve til å vere med.

TEKST: ØYSTEIN VIDNES
FOTO: ARNE AARSETH

Med venger mot Europa

– Gjennom Comenius-prosjekta får ein venner for livet, meiner rektor Bodil Alver Moen. Saman med rektor Randi Skeie og lærar Reidun Langvegg Stalsberg sit ho på i ein kafé i Lillehammer og talar varmt om internasjonalt skulesamarbeid.

I sur vind og kaldt haustregn traskar Europavegens medarbeidar nedover gatene i Lillehammer. På Kulturhuset Banken har det møtt opp to rektorar og ein lærar. Dei tre kvinnene sit og ventar i kafeen, klare til å fortelje om erfaringane sine med Comenius.

– Ein får utruleg mykje att for å samarbeide med skular i andre land, seier Randi Skeie, som er rektor ved Vidarheim skole i Øyer kommune.

– Gjennom Comenius-prosjekta blir vi meir merksame på Europa og verda. Samtidig er vi blitt endå meir klare over kven vi er sjølve. Vidarheim skole deltek no i sitt andre Comenius-prosjekt, og om to dagar reiser rektoren til Manchester for å møte dei andre skulane i prosjektet.

– Elevane våre har laga video der dei fortel om kvardagen sin i Noreg. Temaet for prosjektet vårt er «Uteskole» og der er vi svært flinke i Noreg.

NETTVERK I HEILE EUROPA

Det er ikkje tilfeldig at Europavegen reiser til Lillehammer, for i denne kommunen har dei fleste skulane etter kvart delteke i internasjonalt skulesamarbeid. Ein av inspiratorane der er Bodil Alver Moen. Ho er rektor ved Søre Ål skole, ein stor skule med 350 elevar. Alver Moen har erfaring med europeisk skulesamarbeid heilt frå 1995, og skulen hennar har vore med på fire Comenius-prosjekt. I vår sende ho heile personalet på studietur til Bratislava, Budapest og Wien.

– Dette kunne vi gjere fordi Comenius-samarbeidet har skaffa oss eit stort nettverk i heile Europa, seier ho.

– *Kvifor bør skulane søkje om å kome med på Comenius-prosjekt?*

– Det er fordi vi ikkje lever isolert i Noreg, og det er viktig at både elevane og lærarane får sjå korleis dei har det i andre land.

– Comeniusprosjekta har gjort oss til meir bevisste pedagogar, meiner f.v. Bodil Alver Moen, Reidun Langvegg Stalsberg og Randi Skeie. (Foto: Johanne Landsverk)

I år er Søre Ål skole med i eit prosjekt saman med Latvia, Holland, Spania og Italia. Temaet er «Sjø», og prosjektet handlar om alt det sjøen har å seie for både kultur og økonomi.

RØTER OG VENGER

– Vi skal snart til Polen, fortel Reidun Langvegg Stalsberg. Ho er prosjektleiar ved Buvollen skole.

– Buvollen er ein liten fädelt skule i Lillehammer kommune. Det er første gongen vi deltek i eit Comenius-prosjekt, og skal vi få dette til, må alle lærarane delta.

Ho fortel at det heile starta med eit kontaktseminar på Lillehammer i 2001 i regi av European Club, der dei fekk møte lærarar frå mange andre land.

– I etterkant av seminaret utveksla vi dagbøker med elevar frå fleire land. Så dukka det opp ein skule i Italia som lurte på om vi ville ha brevvenner. Elevane har sendt brev til kvarandre i tre år, og mange av dei har fått kontaktar for livet.

I Comenius-prosjektet samarbeider Buvollen med skular i Nord Irland, Polen, Danmark og Tyskland. Det var kontaktar dei fekk på kontaktseminar i Italia.

– Prosjektet heiter «Røter og venger». Der legg vi vekt på eigne røter og kultur, samtidig som vi vender oss ut i verda. I småskulen jobbar vi med scrapbooks, der elevane fortel om kvardagen sin. Dei store

elevane skriv nettavis og informerer om det norske skulesystemet.

GJER ELEVANE BEVISSTE

I Comenius-prosjekta får både lærarar og elevar nye erfaringar med historiefaget. Både Vidarheim og Søre Ål har hatt besøk rundt 17.mai.

– Då vi skulle få besøk på 17. mai, måtte elevane setje seg godt inn i historia vår. Elevane vart bevisste på kva som er viktig å fortelje. Vi merkar også at elevane er blitt meir merksame på korleis lærarane driv undervisning. Comenius har gjort oss til meir bevisste pedagogar, meiner Skeie.

Dei tre jentene meiner dei har fått idear til nye metodar og undervisningsformer gjennom samarbeidet med andre land.

– *Kva har Comenius tilført reint fagleg?*

– Elevane har oppnådd svært gode resultat i engelsk, dei gjev uttrykk for at engelsk-opplæringa er betre. Dei opplever også at det blir meir meningsfylt når andre mottak arbeida deira. Elevane kommuniserer gjennom e-post, og slik opprettar dei gode nettverk som ofte går på tvers av Comenius-prosjekta, seier Alver Moen.

MOTIVERANDE Å SKRIVE ENGELSK

Langvegg Stalsberg fortel at i startfasen av prosjektet var det elevane i 7.klasse som hjalp 5. klassingane med å skrive brev på engelsk.

– Det var svært motiverande, fordi det var noko skikkeleg å samarbeide om, meiner ho. Ved Søre Ål har dei hatt skrivestafett i lag med skular i andre land.

– Vi har ofte små prosjekt på ein dag, som til dømes på Europe Day 9. mai. Då laga vi eit europeisk eventyr saman med elevgrupper i andre land, fortel Alver Moen.

Dei er einige om at norske elevar er mykje betre i engelsk enn elevar i Sør-Europa.

– Når vi har besøk frå andre land, er det alltid elevane som viser gjestene rundt. Lærarane blir imponerte over kor gode elevane våre er i engelsk, seier Skeie.

Ho meiner det er skapt eit heilt feil inntrykk når ein høyrer at norske elevar kjem dårlegare ut enn elevar i andre europeiske land.

– Og forresten, visste du at det er mykje meir bråk i klasserommet i andre land? Det utanlandske lærarar er mest imponerte over i Noreg, er kor stille det er i timane.

PROSJEKTA INN PÅ TIMEPLANEN

Dei tre er einige om at det er viktig å finne tid til Comenius-prosjekta. Prosjekta må spikrast inn i årsplanen. Skeie meiner det internasjonale samarbeidet har forandra heile skulen hennar.

– Vi har blitt flinkare til å legge om heile timeplanen når lærarane skal reise. Og etter kvart som fleire lærarar har vore ute og reist, er det stadig lettare å involvere alle i prosjekta.

– *De får pengestøtte til Comenius-prosjekta. Er dette ei gulrot?*

– Ja, det er det. For elles hadde vi ikkje hatt råd til å reise. Men vi får berre akkurat det vi treng til reising og litt materiell. Vi får ingenting til vikar.

Det er vanskeleg å få dei tre jentene til å vere kritiske mot Comenius.

– Vi lærer mykje av dei andre landa. I Sør-Europa lærer dei ungane å teikne i skulen, noko som er blitt borte her. Vi lærte svært mykje om teikning då elevane frå fire land gjekk saman om å lage ein kalender, seier Alver Moen.

– *Men har de ingen dårlege erfaringar?*

– Nei. Ingen. Og elevane synest alltid det er morosamt med Comenius.

TEKST OG FOTO: JOHANNE LANDSVERK

COMENIUS SKOLEPROSJEKT

Hva kan du få i støtte til Comenius skoleprosjekt?

Støtten fra Comenius vil i de fleste tilfeller dekke brorparten av utgiftene. Det kreves ingen egenandel, men skolen må likevel regne med å måtte skyte noen penger inn i prosjektet.

Støtten består av et **fast beløp** og et **variabelt beløp**. Det gis også støtte til gjennomføring av forberedende besøk eller deltakelse på kontaktseminar.

FORBEREDENDE BESØK

Det gis full dekning av reiseutgifter for inntil to personer. I tillegg gis det tilskudd til oppholdsutgifter.

FAST BELØP (PROSJEKT)

En koordinatorskole kan få opp til 2 000 euro per år, en partnerskole 1 500 euro. Beløpet kan brukes til å dekke:

- språkforberedelser for lærere og elever (ekstratimer, innkjøp av materiell osv)
- forbruksvarer, rekvisita
- telefon, faks, andre kommunikasjonsutgifter
- oversettelse av fellesopplysninger og rapporter
- dokumentasjon av prosjektrresultater
- nødvendig programvare
- leie av nødvendig utstyr
- reiseutgifter hvis man skal delta på

informasjonsmøte arrangert av SIU eller regionale myndigheter

Beløpet kan ikke brukes til å dekke:

- utgifter som ikke er nødvendige for prosjektet
- vikarutgifter
- utgifter til mottak av og arrangementer for kolleger fra partnerskolene

VARIABELT BELØP (PROSJEKT)

Det gis full dekning av reiseutgifter i forbindelse med

- prosjektmøter (lærere og elever)
- lærerutveksling

- praksisopphold i bedrift
- studiebesøk for rektor

I tillegg kommer et tilskudd til oppholdsutgifter for lærere (bare i spesielle tilfeller for elever).

NB! Det søkes bare én gang i året (1. mars) om å delta på en eller flere av disse aktivitetene. Dersom budsjettet tillater det, kan det gis reise- og oppholdsstøtte til høyst seks personer per skole per år, for eksempel fire lærere og to elever. Støtte til elevutveksling gis bare i Comenius språkprosjekt.

– Alle skular burde ha ein språkassistent

– H – A – N – D – Y, seier Claudia Rittig bokstav for bokstav, frå kateteret til klasse 9a og 9b ved Leikanger ungdomsskule. Klassen noterer. Kva slags ord er det, og kva tyder det?

– Handy, det tyder mobiltelefon, seier to elevane i kor.

Språket er tysk, og det same er Claudia Rittig, akkurat ferdig med lærarutdanninga si i Rostock, Tyskland. No står ho framfor ei norsk skuleklasse i Leikanger. Ho er komen hit som språkassistent, ei ordning som let lærarstudentar frå heile Europa reise til eit anna land og undervise i seks til ni månader.

– K, seier Claudia.

– Hæ? Seier ein av elevane.

– Viss du ikkje får det med deg, seier du «wie bitte», seier Claudia, på tysk.

– Wie bitte, seier eleven.

Og K-en blir til Kinokarte, til kinobillett, og etter fleire ord blir timen etter kvart slutt. Det var siste timen denne dagen, og Claudia pustar ikkje ut, men strekkjer litt på armene.

– SPRÅKET KJEM TIL DEG

Tysklærer Gunn Sønslie Bremer slår hendene saman:

– Det er heilt fantasisk! Alle skular burde ha ein tysk språkassistent! bryt ho ut, og det seier ho ikkje berre for elevane si skuld, men òg for si eiga. Dette er hennar livs sjanse til å lære betre tysk, meiner ho.

– Det er betre å lære språk frå ein person enn frå ei bok, påminner Claudia Rittig, språkassistent frå Tyskland ved Leikanger ungdomsskule.

– For å lære eit språk bør ein aller helst vere i det landet der dei snakkar det, men dersom du ikkje kan kome til språket, så

kjem språket til deg, og det er det som skjer når vi har ein språkassistent som Claudia her, seier tysklærer Gunn, som og er

husverten til Claudia så lenge ho skal vere i Leikanger.

– Vi har fleire økter om dagen: eg lærer tysk

SKOLEUTVIKLINGSPROSJEKT OG SPRÅKPROSJEKT

COMENIUS

SKOLEUTVIKLINGSPROSJEKT

Et skoleutviklingsprosjekt skal handle om pedagogiske og administrative utfordringer og er i mindre grad rettet direkte mot elevene. Prosjektet krever samarbeid mellom minst tre skoler i minst tre deltakerland, hvorav minst ett må være et EU-land. Målet er å spore til nyttenking i metodikk, pedagogikk og/eller ledelsesformer gjennom utveksling av erfaringer.

Det gis støtte til planleggingsmøter, rektorbesøk, lærerutveksling, språkforberedelser mm.

COMENIUS SPRÅKPROSJEKT

Et språkprosjekt er et samarbeid mellom to skoler i to deltakerland, hvorav ett må være et EU-land. Klasser eller grupper av elever i ungdomsskolen eller i videregående skole arbeider i ett år med et valgt tema. I prosjektet inngår et gjensidig opphold på minst 14 dager ved partnerskolene. Aldersgrensen er 12 år. Målet med prosjektet er å styrke elevenes motivasjon for og evne til å lære fremmedspråk.

I tillegg til å dekke reiseutgiftene for lærere og elever, kan det gis tilskudd til forberedende besøk, språkforberedelser, rekvisita mm.

siu.no/comenius

PROSJEKTSØKNAD

En prosjektsøknad fra nye søkere skal inneholde:

1. Opplysninger om egen skole
2. Fellessøknad for koordinator og alle partnerskolene. Koordinator skriver søknaden i samråd med og på vegne av alle deltakerne. Søknaden skrives på det språket som er valgt som kommunikasjonsspråk
3. Kort prosjektsammendrag på norsk, dersom søknaden ikke er skrevet på engelsk, dansk eller svensk
4. Comenius-plan for egen skole
5. Budsjett for egen skole
6. Ev. søknad om å være vertsskole for Comenius språkassistent

Finn søknadsskjema på siu.no/comenius («Søknad og rapportering»).

Søknadsfrister:

Prosjektsøknad: 1. mars 2004 (NB! 1. februar for en del land.) Forberedende besøk: To måneder før besøket.

Kontakt SIU dersom dere ønsker å delta på kontaktseminar.

Å setje ord på det sjølvsgade

– Å møte andre som jobbar på andre måtar, lærer deg å sjå med andre auge på det du sjølv gjer, seier Mari Lund Johannesen, leiar ved Kvam barnehage i Molde.

Då vi møtte Lund Johannesen og Britt Skårvik ved Kvam barnehage venta dei snarleg besøk av ein busslast estiske barnehagestyrarar. Desse hadde fatta interesse fordi Kvam dei neste tre åra skal vere med på eit Comenius-prosjekt saman med ein estisk, ein irsk, ein svensk og ein annan norsk barnehage. Kva slags prosjekt er det?

– Vi skal samanlikne pedagogikken i dei fem barnehagane ved å sjå på korleis vi følgjer opp det enkelte barnet, seier Lund Johannesen.

– TIL NYTTE I DET DAGLEGE

– Ved alle institusjonane blir det brukt hjelpemiddel for å observere utviklinga til barna. Dette er skjema som dei tilsette fyller ut. I prosjektet vil vi vise kvarandre dei systema vi arbeider etter, for å finne ut meir om korleis desse fungerer. Til slutt vil vi prøve å utarbeide eit nytt system som baserer seg på erfaringane frå alle barnehagane, utdjuvar ho.

Prosjektet blir såleis ikkje berre eit samarbeid mellom dei tilsette i barnehagane. Foreldra må også trekkast inn. Dermed blir det eit omfattande prosjekt.

– Det blir utfordrande, men veldig spennande

og. Vi trur at dette kan bli noko vi kan dra nytte av i det daglege, seier Britt Skårvik.

«PUH!»

– I dette samarbeidet blir vi nøydd til å setje ord på det vi gjer, det som vi vanlegvis ikkje tenkjer over, og ser på som sjølvsgadt. Dermed lærer du også noko om deg sjølv, påpeikar Lund Johannesen.

Kvam barnehage er ikkje nybyrjarar når det gjeld internasjonale prosjekt. Før dette kom i gang hadde dei eit samarbeid med barnehagar i Italia og England. Erfaringane frå dette samarbeidet var ikkje berre positive, seier Lund Johannesen:

– Då vi var ferdige med det prosjektet, tenkte eg «puh! Godt å vere ferdig!» Eg følte meg åleine, og visste ikkje heilt korleis ting skulle gjerast.

Etter ein startkonferanse i Molde var motivasjonen likevel til stades for å setje i gang på nytt.

– Vi lærte mykje av det, og ein del av det vi lærte har fått konsekvensar for måten vi arbeider på.

– PÅ EIT KONKRET NIÅ

– Dei som besøkte oss frå England reagerte mellom anna på at vi hadde så lite leikemateriale til å stimulere interessa for teikn og symbol. Det var eit umedvite val frå vår side, ut frå den norske barnehagetradisjonen. Men etter å ha sett korleis dei gjorde det i England,

og Claudia lærer norsk, det fungerer glimrande!

Gunn omskulerte seg sjølv til tysklærer i godt vaksen alder, fordi skulen trengde fleire lærarar som kunne undervise i tysk.

– Eg hadde tenkt at eg skulle vere lærar på nybyrjarnivået, men det viste seg at eg måtte trå til også i dei høgare klassene, for det er ikkje lett å få tak i lærarar med tyskkompetanse.

EIN AUTENTISK TYSKAR

– Det går ganske bra, men eg føler ikkje at eg er heilt i gang enno, seier Claudia, som allereie etter fire veker i Leikanger snakkar godt norsk.

Når ho verkeleg kjem i gang, har ho tenkt å etablere ein eigen klubb for dei som er interesserte i å lære meir om Tyskland, historie og kultur.

– Det er betre å lære språk frå ein person enn frå ei bok. Eg er ein *autentisk tyskar*, og på toppen av det heile frå Aust-Tyskland. Det er eit godt utgangspunkt for å lære elevane om språket og kulturen på ein annan måte, meiner ho.

– Det kan òg generelt vere bra for skulen å få nokon utanfrå, og det frå eit anna land. Det kan tilføre skulemiljøet noko.

Før Claudia kom til Noreg, kunne ho litt svensk, og hadde difor eigentleg søkt seg til Sverige. Tilbodet om å kome til Leikanger sa ho likevel ikkje nei til.

– Eg tenkte at det ville ta tid å tilpasse seg til å bu på ein liten plass, men berre etter eit par veker følte eg meg heime

her, og eg har nok å gjere, seier Claudia.

KOMPETANSEHEVANDE

Rektor Ingunn Marie Myren er òg strålende nøgd med å ha Claudia Rittig i staben eit halvår.

– Ein av dei tinga eg er oppteken av, er å integrere språkopplæringa i andre fag, som til dømes i praktisk-estetiske fag. Claudia underviser til dømes i heimkunnskap.

Tidlegare i år hadde dei ein annan språkassistent, då frå Belgia, og dei hadde så gode erfaringar med han at dei bestemte seg for å søke på nytt. Og sjølv om dei ikkje kunne rekne med å få ja den andre gongen på rad, så fekk dei altså det.

– Det er kompetansehevande for staben å ha ein språkassistent. Så vi vil ikkje nøle med å råde det til kven som helst, sjølv om det er krevjande òg. Det er mange praktiske ting å ordne, som det å ordne med ein plass og bu og oppfølging. Lærarane må stille opp, det er lagarbeid dette òg, som så mykje anna, påpeikar Myren

TEKST OG FOTO: ØYSTEIN VIDNES

– Dette Comenius-prosjektet er noko vi kan få nytte av i det daglege, seier Britt Skårvik og Mari Lund Johannesen ved Kvam barnehage i Molde.

syntest vi det var dumt ikkje å gi dei barna som har lyst til det eit høve til å bruke slike leiker. Så vi har introdusert slike leiker som eit tillegg. Ikkje for at dei skal lære å skrive, men for at barna skal få ei gradvis tilnærming til skriftspråket, og den prosessen må starte i barnehagen, seier Britt Skårvik.

– Engelskmennene på si side hadde sitt å lære frå måten vi brukar naturen på, og gir ungane mykje større høve til fri leik.

– Dette og mykje meir er erfaringa vi får nytte av også i det nye prosjektet.

Vi må drive prosjektet på eit så konkret plan som mogleg, for å gjere det mogleg å forstå det nokolunde likt for alle samarbeidspartnarane. Sjølv om vi no skal arbeide med observasjon, for å kunne dokumentere det arbeidet vi gjer med det enkelte barnet, reknar vi med å lære mykje anna også, som kjem oss til nytte og gir inspirasjon i arbeidet vårt. I tillegg knyter vi kontaktar som varer langt utover prosjektida, avsluttar Lund Johannesen.

TEKST OG FOTO: ØYSTEIN VIDNES

Gjennom MIR-nettverket blir det mellom anna arrangert etterutdanningskurs i migrasjon og interkulturelle relasjonar.

Knutepunkt for interkulturelle relasjonar

– Vi prøver å knyte saman fleire miljø som arbeider med migrasjon og integrasjon, seier Dan Dyrli Daatland, prosjektleder for Migration and Intercultural Relations (MIR), som er eit internasjonalt Comenius-nettverk med 49 partnerinstitusjonar og 74 medlemsinstitusjonar.

– MIR kan vere viktig både for lærarar, forskarar og andre som arbeider med temaet migrasjon og integrasjon. Vi har laga ein overbygning for mange ulike prosjekt, fortel Daatland.

Han er førsteamanuensis ved Høgskolen i Stavanger (HiS), som er koordinator for nettverket. MIR er i utgangspunktet eit internettbasert knutepunkt for prosjekt i Comenius-programmet, men i praksis også meir enn det. Nettverket har fleire ulike typar partnerar, sjølv om vekta ligg på skular og lærarutdanning. Det er organisert i nasjonale grupper, og den norske består forutan HiS av to vidaregåande skular, ein ungdomsskule, eit læringssenter for innvandrarar og Det norske utvandrersenteret.

LOKALT OG INTERNASJONALT EMNE

– Vi skal vere eit hovudsete for nye prosjekt under Comenius-paraplyen, men samtidig har vi andre aktivitetar i gang med same emne, mellom anna eit Erasmus-prosjekt. Eit slikt tematisk nettverk som dette er eit godt verktøy for å få sett i gang aktivitetar over eit breiare spekter.

Temaet er både aktuelt og historisk forankra. Rogaland har sterke tradisjonar i migrasjonsforskning, mellom anna med bakgrunn i den store utvandringa frå regionen til USA. Migrasjonsforskning blir tilbode som fordjuping i historie, og migrasjon og etnisitet har blitt emne i allmennlærarutdanninga.

Utdanningssektoren sine evner og kompetanse til å integrere barn frå andre kulturar viser seg ofte å vere mangelfulle, og i dei fleste tilfelle manglar ressursane til å bote på dette. Målet er at MIR skal bidra til å finne strategiar for å integrere grupper som blir truga av sosial utestenging. Nettverket blir brukt til å utveksle erfaringar, eksempel og nyttig informasjon, og deltakarane møter kvarandre på årlege seminar, i tillegg til kontinuerleg elektronisk kontakt.

– Gjennom MIR-nettverket får forskarar på området høve til å jobbe nært mot det dei forskar på. Dei får høve til å studere korleis

dei ulike institusjonane handterer integrering. Lærarar som arbeider med dette i det daglege, får på si side høve til å møte ekspertar på området, og dei får møte andre i same situasjon, i staden for å bli sitjande aleine med kvart sitt prosjekt. Institusjonar som arbeider med migrasjon på andre måtar, har også stor nytte av kontakt med skular og høgskular. Så alle vinn på dette, framhevar Daatland.

Å FÅ EIT PROSJEKT TIL Å VARE

Internasjonalt er også interessa for emnet stor, og då nettverket skulle setjast i gang, var det ikkje vanskeleg å finne nokon å samarbeide med.

– Utfordringa låg dermed i å finne ei samling av partnerar som passa godt til kvarandre. Det føler eg vi har greidd. Den desentraliserte organiseringa har også vore vellukka. Medan mange av dei tilsvarande nettverka har mykje arbeid med organiseringa gjennom eitt sentralt ledd, har vi delt oss opp i ni nasjonale undernettverk, fortel prosjektledaren.

– Ein av vanskanne Europakommisjonen er mest oppteken av, er korleis ein skal kome vekk frå situasjonen der hundrevis av prosjekt blir starta og avslutta, utan at ein høyrer meir om dei. Ein ønskjer å setje i gang noko som varer. Vår oppgave er å støtte deltakarane slik at dei kan kome i gang med prosjekt, men vi skal også hjelpe dei vidare etter at prosjektet er avslutta, seier Daatland.

Samtidig er tidsavgrensinga på slike prosjekt noko MIR-deltakarane strevar med sjølv. Dei er no litt over halvvegs i prosjektet, som skal vare ut 2005, men sidan dei ønskjer å drive det vidare, må dei anten gjere endringar for å søkje midlar som eit nytt prosjekt, gire ned eit par hakk og redusere aktiviteten eller finne midlar andre stader frå.

– Ein slik stad er «Stavanger 2008» – Stavanger som kulturhovudstad i Europa. Eit av dei ti hovudprosjekta i denne storsatsinga er kalla «Ungdom og migrasjon», og skulle passe godt, seier Daatland.

Generelt meiner han at tre år er ein litt for kort periode for store prosjekt. Ofte blir det slik at når ein akkurat har kome i gang, blir prosjektet avslutta. Men ved MIR vel dei likevel å vere offensive, og tek sjansen på å prøve å gjere nettverket større:

– Der mange endrar søknaden i retning av å redusere storleiken på prosjektet, vil vi prøve å vekse.

TEKST: BODIL KJELSTRUP OG ØYSTEIN VIDNES

Å danse kreolsk dans i ein gymsal på Vestlandet.

Ein varm vårdag i gymsalen til Gjemnes barne- og ungdomsskule. Midt på golvet stod tolv tiåringar frå andre sida av kloden i heftig dans, og prøvde å få like mange norskingar til å danse like heftig. Det klarte dei.

Fotballen var eit sams språk då ungdommane frå Les Chocas skule på franske la Reunion møtte ungdommane frå Gjemnes barne- og ungdomsskule.

1000 mil heimanfrå

Ile de la Réunion ligg og gøymer seg i Det indiske hav, søraust for Madagaskar. Øya har høge fjell og mildt klima. Etter å ha vore eit viktig stopp på vegen rundt det afrikanske kontinentet mot India, miste ho mykje av trafikken då Suezkanalen kom. Øya er framleis eit fransk protektorat, og kontakta med verda går i stor grad gjennom «le métropole», Frankrike.

I nærare tre år hadde lærarane ved skulen Les Chocas frå la Réunion samarbeida med lærarar frå Gjemnes og frå Juncal i Portugal. Samarbeidet var eit skuleutviklingsprosjekt med tittelen «Cultural Legacy towards Europe and its surrounding areas». Lærarane hadde reist, skrive, planlagt, undervist, elevane hadde skrive brev, laga prosjekt, mat, sendt pakkar fram og tilbake, lært om røyndommen i dei andre landa, og fortalt om sin eigen til dei andre.

– Det har vore veldig interessant, sa Brice Bouland, lærar ved Les Chocas på la Réunion, i mai ståande i utkanten av skulegarden ved Gjemnes skole. I brøkdelen av eit sekund låg eit *men* og lurte i setninga, at det hadde vore interessant, *men*. Men kva? Han var i ferd med å seie at ein liten draum hadde teke til å vekse fram. Ein draum som innebar ei reise med ein skokk elevar rundt halve kloden.

– DEI ER MODIGE

Skuleutviklingsprosjekt omfattar ikkje støtte til klasseturar, og slett ikkje så langt som klassa frå Les Chocas måtte reise. Men som ein del av Frankrike får skuleelevar frå la Réunion støtte til å reise til den franske hovudstaden. Les Chocas søkte om å få reise til Noreg i staden, og det fekk dei. Dei måtte òg spe på med inntekter frå sjølvarrangerte kulturkveldar. Og no stod dei der. Avstanden er 1000 mil. I luftlinje. Reisa tok 24 timar. 18 elevar og to lærarar.

– Dei er modige, som torer å reise så langt med to lærarar og så mange elevar, sa Maria Angelica Felipe, lærar ved Juncal.

Ann Magritt Harstad, lærar ved Gjemnes og skulen sin prosjektordinator for Comenius, sa seg einig. Brice Bouland berre smilte sjenert.

– Vi er ikkje modige, vi hadde berre lyst til å ta med elevane hit.

EUROPAS YTTERPUNKT

Det var skulen på la Réunion som ønskte å samarbeide med Noreg og Portugal. Teorien bak dette var å finne ytterpunktta, Europa sine to hjørne. Då rektor Hilde Børseth Patterson såg kva slags samarbeidspartnarar ho kunne få, vart ho svært glad. Gjemnes stilte som koordinator.

– Då Les Chocas også meldte at dei hadde lyst til å kome hit med elevar, tok vi imot på

strak arm, vi synest dette er frykteleg artig, sa rektor Hilde.

– Ein av dei tinga eg synest er interessant med la Réunion, er måten dei taklar ulikheit på. I den klassen vi har på besøk, er det elevar med hinduistisk, muslimsk og kristen bakgrunn. la Réunion er ein av dei få plassane i verda der det er heilt vanleg med ekteskap på tvers av alle rasar og grupper. Når det gjeld toleranse og sameksistens, har vi mykje å lære av dei, sa ho.

PROBLEMFRI SKULEDAG

I to veker skulle elevane frå øya vere i landet, og då Europavegen var på besøk, hadde dei vore der i tre dagar.

– Vi har aldri hatt ein så problemfri skuledag. Elevane er heilt oppslukte, sa lærar Ann Magritt perpleks.

To jenter sat på trappa ved sidan av oss. Dei sende ei kladdebok fram og tilbake. Fransk og norsk. Ei kladdebok, ei steintrapp i Romsdalen, ei jente frå la Réunion, ei jente frå Gjemnes. Ingen felles språk, dei såg, peikte, snakka og noterte. På fotballbanen var det ikkje rop på to språk, men på eit tredje, ikkjeverbalt språk.

Inne på skulen lukta det først norsk skule, men på dei ulike romma var det ei mangfald av lukter denne dagen.

Det var deig og røre på fingrane og mjøl oppetter ermane på rommet der dei bakte

lefser og vaflar, det var lim og maling på fingrane på verkstaden for troll og annan moderat figurativ kunst, og det var ikkje minst sveitte på ryggen i gymsalen.

EIT RAS AV RYTMAR

Det var rekkjer av ungar frå Noreg og la Réunion som dansa gammaldans, men samansuriet kom først i den kreolske dansen, då alle med usikre steg skulle stikke først tåa, så heile foten, overkroppen, hoftene, armane og hovudet ut i *maloya*, der rytmane er så raske at det ein augneblink laud som flyttelasset til ein musikkbutikk med trommer og andre instrument som rase nedetter ei lang og bratt fjellside, før ein etter kort tid merka nyansane, og det blei vanskelegare og vanskelegare å stå stille. Det var det heller ikkje nokon som gjorde, bortsett frå Europavegen sin utsende som stod med kameraet og blokka i skjelvande hender.

EIN NORSK FRUKOST

– Frukost, sa lærar Brice.

– Det er eit av merkelegaste fenomena elevane har opplevd her. Ein av dagane fekk vi frukost, norsk. Det var brunost, mjølk, brød. Dei elska det. Åt store mengder.

Lærar Brice fortalde at ein ting dei var imponerte over ved skulen, var nærleiken til naturen. Korleis den blir nytta i undervisninga, og som rom til å leike i. I det franske

Venner for livet

Snøen er det aller rareste og vakreste for de sicilianske elevene Sara Galfo (17) og Andrea Cavallo (17) på besøk hos Julianne Ugelstad (17), Lisa Caroline Lillebostad (17) og de andre elevene i klasse 1a på Fræna videregående skole i Molde.

– I think we have made friends for life, sier Sara Galfo. – Yeah, I think so, sier Lisa Caroline Lillebostad, utanfor biletet.

Det var lærer Duccio Gennaro ved Liceo Classico Tommaso Campailla i byen Modica på Sicilia som hadde lagt inn «The Shaping of Towns» som prosjekt på SIUs søkebase for partnere til Comenius 1 prosjekt.

– Jeg skrev og fortalte at vi var interessert i et samarbeid, men at vi har utrolig lite arkitektur her i Molde! forteller Evelyn Holm, lærer på Fræna videregående skole.

Prosjektet handler om hvordan byer har utviklet seg. Molde og Modica har hver sin dramatiske historie; Molde brant ned under krigen, mens Modica ble rammet av jordskjelv i 1593. Oppbygningen av byen ble gjort i barokkstil.

Prosjektet går ut på å sammenligne de to byene i forhold til økonomisk og kulturell utvikling.

ITALIENSK ER FINT!

Inne i klasserommet er luften tett. Norske og italienske tenåringer sitter i grupper og bruker Internett til hjelp når de skriver oppgaver om Molde. Det summer i engelsk, norsk og italiensk.

– Ti amo, seier Lisa Caroline.

– Jeg er glad i deg, sier Sara.

Og så fniser de godt og lenge begge to og forteller hverandre hvor fine de er, hvor greie de er og at de alltid kommer til å holde kontakten. Lisa Caroline og familien planlegger ferie til Modica til sommeren, og italiensk språk er såååå fint!

Så veldig mye norsk og italiensk har ikke elever og lærere tilegnet seg. De norske elevene hadde noen få timer språkunder-

Lærer Evelyn Holm ved Fræna videregående skole sammen med de sicilianske lærerne.

vinsning før møtet med italienerne. Alle er mest opptatt av å bli bedre i engelsk.

INTERNASJONALE JENTER

– Vi får elever fra mange land, derfor bør lærerne få et internasjonalt perspektiv, forteller Hallvard Aarø, pedagogisk leder på Fræna videregående skole.

Lærere og elever ble mottatt med en enorm gjestfrihet da de besøkte Modica høsten 2003. Nå prøver de å gjengjelde gjestfriheten. I lunsjen står det italienske besøket for maten, som foruten Fortunato består av læreren Marisa Scopello og mannen hennes Mario Giarratana.

– Vi mener at lærere og elever blir nærsynte når de ikke studerer andre enn seg selv. Vi vil at lærerne skal ut og besøke andre skoler og land, fortsetter Hallvard Aarø mens han spiser *spaghetti aglio, olio og peperonico*.

Annenhvert år reiser de enkelte faglærerne til andre land, og annenhvert år har skolen personalseminar i utlandet. Det er også etablert en internasjonal klasse på skolen. Det er denne klasse som har besøk fra Italia.

– Vi ønsker å stimulere til internasjonale interesser. Hensikten er å ha et større internasjonalt perspektiv i all undervisning. Det er mulig at vi i fremtiden også kommer til å undervise på fremmedspråk, forteller Hallvard.

Det er andre året med internasjonal klasse, og mange søker om opptak – stort sett jenter.

TEKST OG FOTO: TERESA GRØTAN

skuleverket er det strammere grenser:

– Hos oss er klasserom, klasserom og klasserom. Det kan bli litt mykje. Men her verkar det nesten som det kan tippe litt andre vegen, smilte han, og sikta til at det ikkje blei så mykje vanleg klasseromsundervisning desse dagane. Det var litt unntakstilstand.

Ein så varm vårdag tenkte vi at klimaovergangen for dei besøkande skulle vere mindre enn venta. Men nei:

– Der vi kjem frå er det ikkje vinter.

– Det er ikkje vinter no, sa vi.

– Men det er kaldt.

– Det er jo tjuufem grader!

Brice smilte og strauk seg opp og ned på overarmene med begge hender slik ein gjer når ein er heilt på grensa til å fryse.

TEKST OG FOTO: ØYSTEIN VIDNES

Kunsten å takle tilværet

Det kunne ha vore ei vanleg tilstelling i ein gymsal på ein heilt vanleg, liten skule. Elevane tygg tyggis, sig ned i plaststolane, ser ut i lufta.

Det raslar i nøkkelknippe. Dørene smell igjen, nøklar blir vridde om. Fængselsvaktar i blå uniformer sit langs ribbeveggen, langs dei teipa, gule stripene på golvet, og inne på vaktrommet.

Elevane er innsette ved Bergen fængsel. Dei går på skule i fængselet. Mange av dei har valt praktisk-estetiske fag, eit unikt tilbod i fængsels-Noreg. Her har det europeiske samarbeidsprosjekt «Hidden Arts» under Grundtvig 2-programmet utvikla seg. Eit samarbeid mellom Noreg, Austerrike, Irland og Litauen.

LYDEN AV EINSEMD

Det bles alltid ekstra surt der Bergen fængsel ligg. Lufta er råare, gråare. Fængselsbetjent Willy Treffner frå Austerrike klagar på veret. Muren er hjarteforma, men framleis høg, grå og sterk.

Denne sure vårdagen skal Noreg og Austerrike presentere eksempel på kva dei innsette har laga. Først spelar fængselsbandet. Ein litt seig variant av country-slagaren «Speed of the Sound of Loneliness» er i gong:

– What on the earth's come over you... And what in heaven's name have you done...

Bandet spelar og vi lyttar. Dei byter vokalist, ein med caps og eit stort glis tek over.

Samarbeidet mellom dei fire undervisningsinstitusjonane – nokre er utanfor fængsel, andre innanfor – starta før Grundtvigmidlane kom inn i biletet. Nokre av lærarane ved fængselet i Bergen drog på studiereise til Irland, og oppdaga kor sterkt dei praktisk-estetiske faga sto i undervisninga. Dei kom heim og ville gjere det same.

EIT FREDSKAPANDE PROGRAM

Det var Torfinn Langelid, ansvarleg for opplæring i kriminalomsorga i Noreg som foreslo å søke midlar frå SIU. Langelid har tatt initiativ til ei rekkje prosjekt i Grundtvig-samanheng, og fortel at Noreg er det landet i Europa med flest Grundtvig-prosjekt, og som har flest fængselsskular med i programmet.

– Grundtvig er eit fredsskapande program. Vi skulle brukt alle forsvarspengane våre på det, ikkje på å gå til krig, seier Langelid til tilsette og innsette.

Det er 2900 innsette i Noreg, fordelt på heile 47 institusjonar. 34 av dei har undervisningstilbod. I Bergen får dei innsette tilbod om kurs i keramikk, trearbeid, sølvsmiing, teikning og glasarbeid.

– Mange har ei traumatisk skulehistorie bak seg. Dei fekk ikkje til skulen. Gjennom dei praktisk-estetiske faga opplever dei å meistre for første gong, fortel Alfild Heldal, prosjektkoordinator ved Bergen fængsel.

– Eg kan merke det på lærarane. Dei har gått her og trakka i årevis. Dette samarbeidet har gitt dei ei ny giv, dei får sjå kva dei gjer i andre land, og ikkje minst at vi tenker likt, fortel Heldal.

TJUE ÅR FRAMFØRE

Tilbodet i Austerrike er ikkje like stort som i Bergen. Dei tre lærarane og betjenten som besøker fængselet i Bergen, fortel om ganske andre forhold der dei kjem ifrå.

– De er minst tjue år framføre oss! seier

Noreg er det lande i Europa som har flest fængselsskular med i Grundtvig. Måleriet er laga av ein innsett i samband med prosjektet «Hidden Arts».

«Devan» fortel om sitt siste verk, denne trekommoden, til lærar Dolma Breunig frå Austerrike. Devan deltok tidlegare i måleriundervisning, no har han starta på det han helst ville, snekkerlinje.

lærar Dolma Breunig frå Austerrike.

Sjølv om dei ikkje har kome like langt, har dei gjort seg mange gode erfaringar gjennom arbeidet.

– Vi blei overraska over å sjå alt talentet. Elevane fekk meir sjølvrespekt, og lærarane forandra haldningane overfor folk som sit i fængsel, fortel ho, og siterer fængselsbetjenten Willy Treffner: «Det positive humøret som elevane tek med seg tilbake til cellene strøymar som mjuk tåke gjennom heile fængselet. Elevane tek med seg noko avslappande og spreier det utover til alle fangane».

– Vi har ikkje egne nøklar, og er avhengige av at Willy blir igjen etter arbeidsdagen er omme for å vere med oss på undervisninga, fortel ho.

Lærarane i Austerrike jobbar i ein NGO (ein ikkje-statleg organisasjon) og er ikkje tilsette ved ein ordinær skule eller i fængselet.

– Samfunnet trur at det hjelper å berre låse folk inne. For oss er det viktig at det finst andre som tenker som oss, så vi kanskje kan overtale styresmaktene om at arbeidet vi gjer er viktig. Det er ei god kjensle at vi ikkje er aleine om å tenke som vi gjer, seier Breunig.

– Eg liker å arbeide med dei innsette. Dei innsette liker så godt å arbeide med glasarbeid, dei vil alltid bli lenger! Å samarbeide med folk utanfrå gir oss som jobbar på innsida eit nytt perspektiv. Det har skapt lys i fængselet, gitt litt fridom til alle, seier Willy Treffner.

FIRE SONGAR

I gymsalen i fængselet er det snart Bergen sin tur til å presentere resultat frå Grundtvig-prosjektet. Bilete, filmstubbbar og musikk er sett saman for å vise kva som skjer i Bergen fængsel. Kva gong nokon kjenner igjen si eiga stemme, blir det knuffing og småfliring.

Sølvsmykke laga av dei innsette.

Til avslutning spelar bandet igjen.

– To songar, seier Heldal.

Men dei har planlagt fire, og det vil vi alle høyre! På det tidspunktet sit vi lett nynnande, med rykking i foten og smil i fjesa. Det læt slett ikkje verst.

Prosjektdeltakarane har lyst til å fortsette samarbeidet, og har søkt om støtte til eitt år ekstra. Andre har også vist interesse for gruppa sitt arbeid. To lærarar frå København fængsel møtte dei i Cork, og ønskjer å vere med.

TEKST OG FOTO: TERESA GRØTAN

Støttar opp om vaksne kvinner

- Eg vil oppmode fleire skolar om å søkje Grundtvig-midlar. Det er svært verdifullt å få impulsar og informasjon frå andre land som driv med tilsvarande opplæring av vaksne, seier Bjørg Haugland, rektor ved Oslo Voksenopplæring.

Bjørg Haugland viser rundt i fine, oppussa lokale med stilige møblar og spreke fargar. Det er eitt år sidan Oslo Voksenopplæring (Oslo VO) flytta inn i gamle Sinsen videregående skole, og her er det kvinnene som styrer.

- Heilt frå starten i 2002 var vi fem jenter som fekk i oppgåve å byggje opp ein ny skole for vaksne. Vi er eit godt leiarteam, seier rektor Haugland.

Ho fortel at Oslo VO vart oppretta med bakgrunn i lovendringa i 2000. Då fekk vaksne som er fødte før 1978, rett til gratis vidaregåande opplæring. Oslo VO tilbyr opplæring i yrkesfag og allmennfag som fører fram til generell studiekompetanse.

GRUNDTVIG-PROSJEKTET

Sidan 2002 har Haugland og Oslo VO delteke i eit Grundtvig-prosjekt.

- Det starta litt tilfeldig i 2002 då eg fekk ein e-post om ledig plass på eit Grundtvig-seminar i Baden ved Wien, seier Haugland.

- På seminaret fekk vi i oppgåve å arbeide fram eit samarbeidsprosjekt på tvers av landegrensene. Eg kom i ei gruppe som var interessert i opplæring av kvinner med lite utdanning og kompetanse. Der var det representantar frå Austerrike, Italia, Bulgaria og Noreg. Vi klarte å lage ei felles prosjektskisse, og seinare skulle vi søke om prosjektmidlar i kvart vårt land.

- *Kva går samarbeidet ut på?*

- Det er eit samarbeid mellom leiarar for vaksenopplæringa i dei fire landa. Vi har eit felles satsingsområde som handlar om å styrke «marginalized women». Haugland fortel at ordet «marginalisert» fort vekker negative assosiasjonar, så i Noreg heiter prosjektet «Kvinner med ulike forutsetningar: Hvordan styrke muligheter for å lykkes med utdanning og arbeid?». I det norske prosjektet deltek ei kvinneklasse ved Sandaker videregående skole der

- Dei andre samarbeidslanda i Grundtvig-prosjektet har særleg vore interesserte i å høyre om kompetansereforma og om korleis vi vurderer realkompetanse, fortel Bjørg Haugland, rektor ved Oslo Voksenopplæring.

elevane utdannar seg til hjelpeleiarar. I gruppa er både norske og utanlandske jenter.

OPPFØLGING AV KVINNEKLASSE

Haugland fortel at 60 prosent av elevane ved Oslo VO er kvinner. Av desse går 6-700 på yrkesfag, hovudsakleg innanfor helse- og sosialfag.

- Mange av kvinnene er framandspråklege, og vi ser at svært mange av dei vaksne elevane av ulike grunnar sluttar på skolen. Men gjennom Grundtvig-prosjektet får vi litt midlar som gjer det mogleg å gje elevane meir oppfølging og tilrettelegging. Vi legg stor vekt på å «sjå» kvar enkelt elev.

- *Veit de om prosjektet er vellukka?*

- Samanlikna med tilsvarande kurs, ser vi at fleire i denne gruppa fullfører utdanninga, og dei gjer det bra. Oppfølginga av elevane er eit direkte resultat av det europeiske samarbeidet.

Interesserte i realkompetanse

Oslo VO har også ansvar for vurdering av realkompetanse.

- I Grundtvig-prosjektet har dei andre landa særleg vore opptekne av å høyre om kompetansereforma og om korleis vi vurderer realkompetanse, fortel Haugland.

- Ved å vurdere realkompetansen, kan utdanninga gjerast kortare. Mange elevar har lang arbeidserfaring. Då vurderer vi om studieløpet deira kan kortast ned frå tre til to år, eller endå meir. Enkelte elevar kan få all eller nesten all opplæring godkjent på grunnlag av realkompetansen.

Viktig å lære om andre land

Haugland meiner det aller viktigaste med Grundtvig-prosjektet er å bli kjent med folk frå andre land og lære om dei andre samarbeidslanda.

- Dette fører også til at vi ser vår eiga opplæring med nye og meir kritiske auge. Vi har vore på besøk både i Austerrike og

Bulgaria, og i september hadde vi seminar her i Oslo. Då sette vi søkjelyset på ulike opplæringsmodellar for kvinner frå andre kulturar. Særleg i Italia er dei opptekne av korleis dei skal få innvandarkvinnene ut av heimen.

- *Får de mykje pengar gjennom Grundtvig-prosjektet?*

- Vi har fått 8 000 euro, om lag 70 000 kroner, og i år får vi nye 11 000 euro frå SiU i Bergen. Pengane vert brukt til reiser og opphald ved besøk i samarbeidslanda, og vi kan bruke ein liten sum til å gje elevane ekstra støtte og oppfølging. På grunn av Grundtvig-prosjektet har vi også teke i bruk ulike metodar, og vi har gjort fleire spørjeundersøkingar. Slik har prosjektet heilt klart gjeve ringverknader til dei andre kursa våre, avsluttar Haugland.

TEKST OG FOTO: JOHANNE LANDSVERK

GRUNDTVIG

Programmet for alle som arbeider med livslang læring

Grundtvig omfattar vaksenopplæring i vidaste forstand. Programmet legg til rette for at institusjonar og organisasjonar i Europa kan utveksle kunnskap og erfaringar og skape produkt som kjem vaksenopplæringsfeltet til gode. Alle kan søkje, men særleg utsette grupper er prioritert, som til dømes vaksne utan grunnutdanning, funksjonshemma og språklege minoritetar.

Støttetildelinga i Grundtvig følgjer dei same prinsippa som i Comenius, sjå side 16.

GRUNDTVIG 1 – STØRRE SAMARBEIDSPROSJEKT

Grundtvig 1 gir støtte til omfattande prosjekt, der det vert stilt krav om konkrete resultat innan eit av Grundtvig sine satsingsområde. Søknader vert handsama av Europakommisjonen.

GRUNDTVIG 2 – OPPLÆRINGSSAMARBEID

I opplæringsprosjekt er målet sjølve samarbeidsprosessen, gjensidig informasjon og utveksling av erfaringar. Ein kan til dømes samarbeide om konferansar eller utstillingar, eller utveksle og syste-

matisere erfaringar innan vaksenopplæring. Samarbeidet må omfatte minst tre land, og eitt av dei må vere EU-medlem.

Institusjonar som deltek i Grundtvig 2, får i gjennomsnitt kr 60 000. Koordinator får litt meir. Det meste av prosjektstøtta skal dekkje reiseutgifter og kan ikkje nyttast til vikarutgifter eller løn. Send søknad til SIU. Neste søknadsfrist er 1. mars 2005.

GRUNDTVIG 3 – KURS- OG HOSPITERINGSSTIPEND

Alle som arbeider med læring for vaksne, kan søkje om støtte til etterut-

danning i utlandet. Det blir gitt støtte til kurs frå ei til fire veker. Ein kan òg søkje støtte til konferansar, seminar eller hospitering. Søknader blir vurderte av SIU etter kvart som dei kjem inn.

GRUNDTVIG 4 – NETTVERK

Grundtvig 4 støttar faglege nettverk innan satsingsområda i programmet og andre viktige tema innan vaksne si læring. Søknader vert handsama av Europakommisjonen.

Engelsk er ikkje alt her i verda

Avgjerda er teken, eit andre framandspråk skal bli obligatorisk i den norske skulen. Kva skal no det vere godt for, når heile verda snart snakkar engelsk? Europavegen har spurt Per Ramberg, som er medlem i språkkomiteén til Europakommisjonen og førstelektor ved NTNU, og Sylfest Lomheim, direktør for Språkrådet.

SYLFEST LOMHEIM: – I arbeids- og næringsliv kjem språkkompetanse berre til å bli viktigare i åra som kjem. (Foto: Per Anders Todal)

Kastar ein eit lite blick kring seg, er det lett å bli riven med: Er du god i engelsk, kva meir treng du? Engelsken er overalt: engelske songtekstar, amerikanske filmar og tv-seriar, sjølv norske butikkar og kafear har engelske namn, og turistane som kjem hit, snakkar stort sett engelsk, dei òg. Held det ikkje med engelsk, da?

– Det gjer ikkje det, veit du, meiner Per Ramberg.

– Det held slett ikkje med engelsk om ein ser jorda under eitt. Sett frå vår ståstad er sjølv-sagt engelsk dominerande. Men dette handlar om å bli kjend med andre viktige kulturar, og til det treng vi fleire språk. Språk er òg makt, og det er farleg når eitt språk blir så dominerande. Tenk på oppkøyinga til Irak-krigen: Det var stort sett dei engelskspråklege kanalane som fortalde oss kva som skjedde. Men dei som såg tyske og franske kanalar, fekk ei anna framstilling av kva som skjedde, seier Ramberg.

– Alle landa i Lisboa-prosessen har slutta seg til prinsippet om å lære mormålet pluss to språk. Å utvide språkferdigheitene sine gjev ein heilt annan kontakt med menneske, kulturar og tenkjemåtar. Det er viktig for å setje seg inn i korleis andre tenkjer – òg for å forstå sin eigen kultur.

Per Ramberg får støtte frå språkdirektør Sylfest Lomheim.

– I vår tid kjem ein langt med engelsk reint praktisk. Men ein kjem innpå folk på ein heilt annan måte om ein kjenner språket deira. Anten det er tysk, fransk, spansk eller russisk, vil ein møte ein heilt annan kontakt eller interesse enn om ein berre snakkar engelsk. Når ein lærer eit språk, lærer ein òg kultur og historie, og lærer menneske å kjenne. Ein får ei heilt anna breidde på den menneskelege horisonten sin. Så viktig er det. Forståingshorisonten vår heng saman med den språklege kompetansen, seier Lomheim. Han meiner dessutan at det å lære fleire framandspråk kan styrke norsk språk:

– Vi veit at norsken er truga. Men reint strategisk vil det å lære andre framandspråk styrke norsken. Det let som ei kortslutning, men lærer vi fleire språk, er det med på å halde oppe det språklege mangfaldet, og det gjev støtte til vårt eige språk. Ved å halde oppe tysk, fransk og italiensk, hjelper vi òg vår eigen situasjon. Det dreiar seg om kulturelt mangfald.

– Men skuleelevane opplever kanskje at engelsk held i massevis?

– Truleg, men no er det heldigvis slått fast at ein må ha fleire framandspråk. Engelsk

er ikkje nok i morgondagens verd. Ein kan ikkje vente at elevane skal innsjå dette sjølve. Nokon må fortelje dei det, seier Lomheim.

Engelskdominansen i verda er stor, men i Noreg er han spesielt stor, seier Per Ramberg.

– Engelsk som framandspråk dominerer meir i Noreg enn i noko anna europeisk land, bortsett frå Luxembourg. Engelsk er så dominerande at det er vanskeleg for andre språk å hevde seg. Vi ser denne dominansen på to ting: Når startar ein med engelsk i skulen, og i kor mange år er engelsk første framandspråk? I Noreg startar ein med engelsk i seksårsalderen, og engelsk er første framandspråk i 13 år. Berre Luxembourg har ein slik tydeleg engelskdominans utanom Noreg.

Slik har det ikkje alltid vore, påpeikar Ramberg.

– Tysk var det dominerande framandspråket i Noreg før krigen. Men andre verdskrigen forandra haldninga til tysk. England og særleg USA fekk ein sterkare posisjon etter krigen. I kvar læreplan har engelsken blitt styrka. Denne trenden ser vi i heile Europa: Det er ein klar tendens til at engelsk festar grepet. Det er ein trend vi prøver å snu. Ein annan trend er at tysk og fransk bae er på veg

ned, medan spansk er på veg opp – det ser vi i heile Europa. Men det er interessant at dei nye EU-medlemslanda i Aust-Europa er spesielt opptekne av å lære fleire framandspråk.

Lagnaden til det tyske språket i Noreg er spesielt trasig, synest Sylfest Lomheim.

– Eg kom til Språkrådet frå ein høgskule der ein slit med å rekruttere til omsetjarstudiet i tysk – undervisninga har tilmed vore avlyst eit par gonger på grunn av for få søkjarar. Men kandidatane frå dette studiet ville fått jobb så det susa etter. Tysk har vore inne i ein vond periode. Spansk er veldig på veg opp, på grunn av spansken sin status på verdsbasis. Spansken er så populær blant dei unge at han rullar av eiga kraft. Men det største språket i Europa, om ein ser bort frå russisk, er faktisk tysk. Det tyske språket er større enn engelsk og spansk. Og så skulle vi ikkje halde oppe tysken? Det er tragisk. Hugs at Tyskland er den største marknaden for næringslivet vårt. Tyskarar snakkar gjerne bra engelsk, men forretningsarbeid ville gått mykje betre om ein kunne tysk.

I arbeids- og næringsliv kjem språkkompetanse berre til å bli viktigare i åra som kjem, understrekar Lomheim.

– Dei som skal kunne fungere i arbeidslivet i eit anna land, må kunne eller lære språket.

PER RAMBERG: Å utvide språkferdighetene sine gjev ein heilt annan kontakt med menneske, kulturar og tenkjemåtar. (Foto: Tor Yttri)

Flyttar du til Tyskland for å arbeide, må du lære tysk. I verda i dag blir språkkompetansen stadig viktigare. Meir og meir treng ein framandspråk i tillegg til tradisjonell utdanning. Ein ser tendensen: Dei som skal kome nokon veg i samfunnet, vil sikre seg god språkkompetanse. Min appell må vere at dei unge bør satse på å lære tysk eller fransk skikkeleg. Om dei er smarte, gjer dei det.

Trongen for å meistre eit andre framandspråk gjeld både studiar og yrkeslivet, meiner Per Ramberg.

– Det er to særse viktige grunnar til å fokusere på framandspråk. Ungdommen kjem til å reise meir og meir, og studere meir utanlands. Alt no er det ein stor del som reiser ut, men vi ser at mange får språkproblem. På NTNU har vi intensivkurs i språk før studentane skal reise ut, i spansk, fransk og tysk. Dessutan er det ønskeleg med større mobilitet i yrkeslivet i Europa. Den er veldig låg i dag, og manglande språkkunnskap er ein grunn til det. Ein norsk rørleggar reiser ikkje til eit land der han ikkje kan språket. Men eg trur at også i arbeidslivet kjem det til å bli vanlegare å reise ut og arbeide i andre land.

– Det blir ikkje berre enkelt å innføre eit andre framandspråk for alle elevar?

– Det byr på utfordringar – ein må tilretteleggje undervisninga så alle elevane kan ha utbytte. Dette har vore eit valfag for dei teoristerke. Lærarane har difor ikkje trunge å tilpasse undervisninga i så stor grad. Når heile kullet skal ha eit andrespråk, byr det på nye problem, og kompetansen til læraren blir viktig, seier Ramberg.

– Det er viktig å merkje seg at elevar som lærer morsmålet godt, blir dyktigare til å lære andre språk, understrekar Sylfest Lomheim.

– God kompetanse i morsmålet er ei god førebuing til å bli fleirspråkleg, difor er god morsmålsundervisning ein føresetnad for at framandspråkreforma skal bli vellukka.

Språkdirektøren avsluttar med ein anekdote som illustrerer trongen til å styrke framandspråkundervisninga i Noreg.

– «Internasjonalisering» betyr i dag i praksis engelsk. Eg hadde ein seljar på døra som skulle selje ein tv-kanalpakke. Han reklamerte med ein «internasjonal pakke». Inkluderer det franske kanalar, spurde eg. Nei, det gjorde ikkje det. Tyske? Nei, ikkje det heller. Så rekna han opp masse kanalar i pakken, alle engelskspråklege. Det vart kalla ein *internasjonal pakke*. Det syner kor sløve vi har blitt, seier Sylfest Lomheim.

TEKST: PER ANDERS TODAL

– Heldigvis blir vi påverka

Internasjonaliseringa byr på store utfordringar for Utdanningsdirektoratet og direktør Petter Skarheim. Det er han glad for.

Det er ein nokså fersk institusjon Petter Skarheim er direktør for: Utdanningsdirektoratet er nyetablert, og enno er det ikkje mogleg å seie i detalj kva rolle direktoratet skal spele for internasjonaliseringa i skulen. Men at det europeiske utdannings-samarbeidet kjem til å prege norsk utdanning og arbeidet til Utdanningsdirektoratet sterkt i åra som kjem, er Skarheim ikkje i tvil om.

– Det europeiske samarbeidet blir stadig viktigare for utdanningspolitikken. Vi er sterkt påverka av prosessane som skjer i Europa – heldigvis, vil eg seie. Og i konsolideringa og vidareføringa av utdanningsprogramma skal direktoratet spele ei viktig rolle. Vi vil vere representerte i ei rekkje komitear og prosessar i EU, seier Skarheim.

– Ei særleg viktig utfordring for oss er innføringa av eit obligatorisk andre framandspråk i grunnskulen. Dette byggjer på det europeiske rammeverket for framandspråk, og det er ei kjempeutfordring for direktoratet å få dette godt integrert. Vi skal lage læreplanen, finne ein strategi for kompetanseutvikling blant lærarane, og må bruke all den kreativiteten vi har. Det er viktig at vi klarer å lage eit spennande opplegg, som let elevane kjenne at det er spennande å lære framandspråk.

– Kva ressursar kan direktoratet by på for dei som arbeider med internasjonalisering i skular og kommunar?

– Vi gjev ut mange publikasjonar med rettleiing og støttmateriell, som er fritt tilgjengeleg. Men vi skal ikkje ha noka direkte rådgjevingsrolle overfor skular og kommunar.

– Om Utdanningsdirektoratet heiter det at «Hovudoppgåva er å utvikle og sikre elevane og lærlingane sine rettar til ei grunnoppløring av høg kvalitet». Har internasjonaliseringa noko med kvaliteten på oppløringa å gjere?

– Ja, det har ho heilt klart. Ein ting er at vi måler kvaliteten i skulen mot andre land, gjennom undersøkingar som til dømes PISA. Men det er òg viktig at utdanningssystema våre gjev elevane tilgang til utdanning i andre land. Det er i seg sjølv ein kvalitet. Internasjonaliseringa grip inn i veldig mange sider av utdanningssystemet vårt. Det er ikkje minst ein viktig kvalitet at elevane får eit blikk for det mangfaldet som finst i verda. Utdanninga skal gje respekt for dette mangfaldet, for andre religionar og verdier, og syne at vi er ein del av ein større fellesskap. Eg trur den norske skulen er ganske god på dette punktet, seier Skarheim.

– Kva er inntrykket ditt av internasjonaliseringa i Noreg – kor langt har vi kome?

– Eg har inntrykk av at internasjonaliseringa er ganske godt innarbeidd i grunnoppløringa. Det er nok eit ganske variert bilete: Somme skular er veldig internasjonalt orienterte, brukar systemet aktivt og har mange samarbeidsskular i utlandet, medan andre er ikkje like gode. Men vi ser at aktiviteten er stor – og veksande. Inntrykket mitt er at det er mykje kreativitet ute blant lærarane. Mange av dei reiser til andre land, møter kollegaer og elevar, og brukar aktivt dei sjansane som finst.

Som eit lite land er det særleg viktig at Noreg tek aktivt del i internasjonaliseringa, meiner Skarheim.

– Det er få andre land som er så avhengige av omverda som oss, få som har ein så open økonomi som Noreg. Dermed må vi òg ha ei befolkning med opne haldningar til omverda, og der er utdanningssystemet svært viktig. Vi er godt i gang, internasjonaliseringa blir ein stadig større del av utdanningstenkinga, seier utdanningsdirektør Petter Skarheim.

TEKST OG FOTO:
PER ANDERS TODAL

– Internasjonaliseringa grip inn i veldig mange sider av utdanningssystemet vårt, seier utdanningsdirektør Petter Skarheim.

Skuleleiarar i samarbeid

– Viss vi gjer læringa lystvekkande, blir den også meir effektiv. Det gjeld alt frå den mest akademiske til den mest praktiske læringa, seier John Morris, rektor ved ein engelsk skule. Saman med skuleleiarar frå fleire andre europeiske land, var han til stades på Arion-kurs på Bjørgvin videregående skole.

Arion er det minste av utdanningsprogramma under Sokrates-paraplyen. Programmet tilbyr administratorar og leiarar i skulen å lære om andre europeiske utdanningssystem. På møtet på Bjørgvin gav representantar frå alle deltakarlanda ein presentasjon av utdanningssystemet i heimlanda. Dei samanlikna og lærte av kvarandre:

– Det vi må gjere er å gjere ungdommane våre i stand til å takle den globale røyndommen. Vi prøver å finne eit heilt spekter av nye måtar å jobbe på. Endringane i teknologi og samfunn dei siste åra er så radikale at vi er nøydd til å ta nokre grep for å følgje med. Og dette har vi berre så vidt byrja med, meiner John Morris.

– På dette kurset har eg sett fleire område der vår skule kan bli betre. Mellom anna når det gjeld elevdeltaking, og det å gi elevane høve til å prøve ut ideane sine i praksis.

UTSTILLINGSVINDAUGE

At kurset går føre seg på Bjørgvin, er sjølvstøtt eit unikt høve til å vise fram skulen, den satsinga dei har gjort på elevane si deltaking, der Bjørgvin har vore langt framme i fleire år.

Spesielt imponerte blir skuleadministratorane over elevane sine presentasjonar av eigne næringsverksemdar. Elevane presenterer verksemdene sine på engelsk. Nokre av elevane prøvar seg òg på spansk,

Birgitte Nybø og Anne Marthe Økland i ungdomsbedrifta UB Badehette skapte begeistring hos europeiske skuleadministratorar då dei fekk reklamert for seg sjølve på Arion-kurs ved Bjørgvin videregående skole.

til stor glede for den spanske delegasjonen. Alle verksemdene blir godt mottekne av det internasjonale publikumet, og fleire får til og med selt produkt der og då. Stjernene er Birgitte Nybø og Anne Marthe Økland med ungdomsverksemda si, UB Badehette. På dette tidspunktet er dei nykåra vinnarar av den skarpe konkurransen om å bli beste ungdomsbedrift i Hordaland.

Forretningskonseptet deira er badehetter av tøy, slik at dei er behagelege å ha på seg, og ikkje vonde. Dei har allereie selt fleire hundre badehetter. Både ideen, sceneshowet og den sjølvlagde reklamefilmen blir mottekne med stor begeistring og applaus.

STORE ENDRINGAR

– Det er store endringar på gang i den europeiske utdanninga. Då er det godt å kome saman med andre som driv med dei same tinga, seier João Luis Dantas frå ein skule i Portugal.

Han meiner det er mykje interessant å lære frå korleis den norske skulen involverer elevane.

Kurset på Bjørgvin er fullteikna. Arion er eit populært program, fortel Maria Sanchez Olsen, koordinator for internasjonale prosjekt ved Bjørgvin:

– Vi har folk på venteliste. Det kunne gjerne ha vore fleire kurs i Noreg.

Å koordinere eit Arion-kurs er slitsomt, men absolutt givande, meiner Sanches Olsen.

– Ein må jobbe mykje meir enn vanleg, men det er svært givande. Ein av bieffektane er at ein får gjort skulen sin kjend. Det skaper også andre konstallasjonar, for deltaking i Comenius-prosjekt, for eksempel.

– Meininga er å gi dei idear, og vere eit diskusjonsforum. Det er ingen her som har fasiten, påpeikar Sanchez Olsen.

TEKST OG FOTO: ØYSTEIN VIDNES

Læring over landegrensene

– Den sterke tradisjonen Norge har innen e-læring vil bli viktig framover, sier Øystein Johannessen, avdelingsdirektør i Utdannings- og forskningsdepartementet. EU har nå lansert e-læringsprogrammet, som støtter utdanningssamarbeid gjennom elektroniske hjelpemidler, med spesiell vekt på livslang læring.

– Hvorfor trenger vi en felleseuropeisk satsing på dette området?

– E-læringsprogrammet inngår i den generelle europeiske strategien om å tette gapet til USA. Viktig er det også å rette opp de ulikhetene som måtte eksistere innenfor de ulike regionene i EU, der det er store forskjeller, både i infrastruktur, og i profil. Dermed er det et viktig signal at EU-nettverket fremmer bruken av IKT, sier Øystein Johannessen.

Målsetningene bak E-læringsprogrammet

er i følge vedtektene å arbeide for effektiv bruk av IKT innenfor de europeiske utdannings- og opplæringsystemene, for å øke kvaliteten og fremme tilpasningen til samfunnskrav i sammenheng med livslang læring.

– RIKTIG TIMING

– E-læringsprogrammet har 44 millioner euro til rådighet over tre år. Målt i forhold til andre satsinger, som for eksempel EUs rammeprogram for forskning, er dette altså et lite program. Likevel har e-læringsprogrammet en sterk symbolverdi, og det har stor betydning at det europeiske samarbeidet har e-læring på agendaen.

– Hvilken betydning kan e-læringsprogrammet ha for utdanningen i Norge?

– Dette er først og fremst et samarbeidsprosjekt for å fremme moderniseringen, der blant annet virtuelle campus er et sentralt begrep. I forhold til dette kan man absolutt si at *timing*en bak lanseringen er riktig, for det passer godt inn i den store endringsprosessen som er i gang i europeisk utdanning, mener Johannessen, som også framhever at Norge har et interessant utgangspunkt:

– Vi har en sterk tradisjon for fjernunder-

visning, blant annet gjennom Norgesuniversitetet (det tidligere Sentralorganet for fleksibel læring i høyere utdanning). Så mens mange andre land har veldig tydelig retorikk på området, har Norge vært mer aktive, med mange miljøer som kan hevde seg.

– ET STEG VIDERE

Blant de fire satsingsområdene i e-læringsprogrammet er såkalte e-partnerskap mellom skoler det største. Virtuelle universitet er det nest største, med 30 prosent av midlene. Ti prosent er satt av til utbredelse av digital kompetanse, spesielt rettet mot personer uten lett tilgang til teknologien. Resten er satt av til såkalte tverrgående tiltak og tilsyn med handlingsplanen for e-læring. Det er ikke først og fremst et program for å øke utbredelsen av IKT, som Øystein Johannessen påpeker:

– Her tar man det ett steg videre, siden formålet ikke er å etablere infrastruktur, men å utnytte den som finnes eller er under etablering. Teknologien finnes, nå gjelder det å utnytte den best mulig.

TEKST: ØYSTEIN VIDNES

E-LÆRINGSPROGRAMMET

- Formål: å fremme effektiv bruk av IKT i europeisk utdanning
- Periode: 1. januar 2004–31. desember 2006
- Opprettet av EU-kommisjonen
- Administreres nasjonalt av Senter for internasjonalisering av høyere utdanning
- Søknadsfristene til e-læringsprogrammet vil bli gjort kjent på grunnlag av årlige utlysninger og tilbud, som vil bli gjort kjent via www.siu.no/vev.nsf/o/-elaring
- Den første utlysningen var 28. juni 2004

siu.no/elaring

LEONARDO DA VINCI

EUs utdanningsprogram Leonardo da Vinci har som overordnet mål å gjøre Europa mer konkurransedyktig. Programmet gir økonomisk støtte til prosjekter som har som mål å bedre kvaliteten i opplæringen og øke kompetansen til nåværende og fremtidige arbeidstakere.

FEM TYPER PROSJEKT KAN FÅ STØTTE:

- Mobilitetsprosjekter
- Pilotprosjekter
- Språkprosjekter
- Utvikling av tverrnasjonale samarbeidsnettverk
- Utvikling og ajourføring av referansmaterieill

PRIORITERINGER 2005 – 2006:

- Fremme gjensidige godkjenningsordninger for kvalifikasjoner
- Utvikling av kvalitet i yrkes- og profesjonsopplæringsystemer og -praksis
- Utvikle relevant og innovativt innhold i e-læring

- Etter- og videreutdanning av lærere og instruktører

FULL UTLYSNINGSTEKST:
se www.leonardodavinci.no

Tilbakeblikk i full fart forover

LEONARDO DA VINCI har hatt et begivenhetsrikt år preget av spredningsaktiviteter rundt pilotprosjektene i samarbeid med andre land. Samtidig har vi fått anledning til å profilere vårt mobilitetsarbeid som vesentlige bidrag til det EU-kommisjonen kaller Quality in Mobility.

PÅ SPREDNINGSSIDEN deltar Norge i de europeiske arbeidsgruppene som er rettet mot marginaliserte i utdannings- og arbeidsliv, styrking av yrkesopplæring i små og mellomstore bedrifter og gjensidig akseptering og godkjenning av kompetanser og kvalifikasjoner på tvers av grenser - transparency. Som en del av dette har vi vært aktive medspillere og planleggere ved flere lands konferanser, eksempelvis i Frankrike, Slo-

vakia og på Kypros – i følge med sentrale norske prosjekter og aktører.

DET VAR STOR STAS da Teknologisk Institutt kunne skrive kontrakt med Tyrkia om at alle deres Leonardo-utvekslinger skulle registreres og følges opp i det samme systemet som vi selv bruker, LeoPass, - og med full tyrkisk språktilpasning. Kort tid etter valgte også Sverige den samme løsningen, og innen årets utgang vil halvparten av de nye EU-landene også være brukere av denne totalløsningen – på sine egne språk.

EU VALGTE OGSÅ å bygge på det samme systemet for all rapportering av Leonardo-utvekslinger. Den viktigste delen av denne rapporteringen er at alle deltakere i hele Europa skal kunne levere sin rapport om

praksisoppholdet sitt i elektronisk form. Rap4Leo som vi har kalt denne spesialløsningen for rapportering av Leonardo-opphold skal betjene 33 nasjonalkontorer i 31 land og på 23 språk. Morsomt og spennende for et «utenforland» å skulle administrere et så stort prosjekt for mange land og være støtte for så mange språk på en gang.

OM LAG SAMTIDIG fikk vi tilslag på å skulle arrangere en europeisk kvalitetspris for de beste mobilitetsprosjektene. Det norske Leonardo da Vinci-kontoret opererer nå med høy profil på den europeiske arenaen.

ROLF KRISTIANSEN
Direktør, Internasjonale
Programmer, Teknologisk Institutt

Nye prioriteringer i de to siste søknadsrundene

Utlysningen for 2005 og 2006 inneholder viktige endringer i innretningen på pilotprosjekter og andre store prosjekter. Alle skal nå bidra til realisering av EUs visjoner: utvikling av ett felles, velfungerende og inkluderende arbeidsmarked, samt verdens beste yrkes- og profesjonsopplæring i Europa innen 2010. Prosjekter som vil styrke kompetansen til lærere og instruktører, blir gitt høy prioritet.

Alle søknader må ta for seg spørsmål som kan relateres til én – og bare én – av følgende fire prioriteter:

PRIORITY 1: «PROMOTING TRANSPARENCY OF QUALIFICATIONS»

«Transparency» handler om tydelighet og sammenliknbarhet i kriterier og definisjoner vedrørende kvalifikasjoner, slik at en for eksempel skal kunne vurdere kompetanse innenfor en sektor eller på tvers av landegrenser. Prosjekter under denne prioriteten kan for eksempel være å utvikle opplæringsstandarder, -moduler og nye typer vitnemål,

gjørne på områder som ligger utenfor det vanlige utdanningssystemet.

PRIORITY 2: «DEVELOPING THE QUALITY OF VET SYSTEMS AND PRACTICES»

VET står for Vocational Education and Training, eller yrkes- og profesjonsutdanning, inkludert opplæring. Her er det plass til det meste, forutsatt at det er innovativt nok: prosjekter som tar for seg både organisering av en eller annen type opplæring på ett eller annet nivå, innhold i opplæring, undervisningsmetoder og læremidler. Kommisjonen ønsker også prosjekter som vil utvikle og teste kvalitets-indikatorer, systemer og prosedyrer for kvalitetssikring i opplæring.

PRIORITY 3: «DEVELOPING RELEVANT AND INNOVATIVE E-LEARNING CONTENT»

Prosjekter under denne prioriteten må være opptatt av bruk av IKT i opplæringen, gjerne i kombinasjon med andre tilnærminger. Spesielt ønskes prosjekter som vil utvikle tilpassete læremidler for yrkesaktive med svak utdanningsbakgrunn og verktøy for kvalitetssikring i utdanning og opplæring.

PRIORITY 4: «CONTINUOUS TRAINING OF TEACHERS AND TRAINERS»

Her ønsker man for eksempel prosjektforslag som tar sikte på å utvikle felles kvalitets-kriterier for læreres og instruktørers kvalifikasjoner, metoder for å kartlegge opplæringsbehov for disse gruppene eller identifisere nye kompetanser som er sentrale i forbindelse med livslang læring. Prosjekter som vil utvikle nye og tilpassete opplæringer eller -metoder for lærere og instruktører, passer også her.

Årets utlysning gir mer detaljerte opplysninger og flere eksempler på aktuelle tema for prosjekter under de ulike prioritene. Du finner den på vår hjemmeside: www.leonardodavinci.no. Vi tar gjerne imot henvendelser og tilbyr rådgivning ved utvikling av prosjekter. Velkommen med idéene dine!

TEKST: HALFDAN FARSTAD

PILOTPROSJEKT

Pilotprosjekt i Leonardo da Vinci

- Større prosjekt med mål om å utvikle et opplæringsprodukt eller en metode som er ny eller nyskapende for bransjen, faget eller yrkesgruppen det dreier seg om.

- Aktører fra minimum tre land, hvorav minst ett EU-land, og organisasjoner på ulike nivå må involveres (f.eks. bedrift, skole, universitet, bransjeorganisasjon, kommune, fylkeskommune).

- Man kan ha en egen prosjektidé som man søker partnere til fra resten av Europa, eller man kan selv være partner.

Prosjekter med framtida i sikte

Hva skal Norge leve av den dagen olje- og gassressursene går mot slutten? Vil norsk næringsliv greie å fornye seg og opprettholde konkurransevnen i et stadig tøffere internasjonalt marked?

Slike alvorlige spørsmål ligger bak de to prosjektene som presenteres nedenfor. Kontinuerlig fornyelse og omstilling blir stadig mer nødvendig for å opprettholde vår høye levestandard i et globalt marked hvor kopiering er utbredt og de fleste

land produserer billigere enn oss. Nye produkter blir i økende grad basert på bruk av avansert teknologi og utviklet i samarbeid mellom spesialiserte forskningsmiljøer og kreative forretningsfolk.

I dette perspektivet er den synkende rekrutteringen til realfagene bekymringsfull. Vil vi om noen år stå uten spesialiserte fagfolk med naturfaglig og teknisk kompetanse som kan trygge forskning, produktutvikling og framstilling av avanserte produkter? Pilot-prosjektet «Supercomet» vil bidra til bedre rekruttering, en styrket fysikkundervisning og høyere kompetanse hos teknisk personell gjen-

nom utvikling og spredning av innovative læremidler i fysikk og andre realfag.

For å lykkes kommersielt trenger vi også entreprenører, mennesker med både evne og vilje til å omsette idéer og tekniske løsninger i salgbare produkter. Over hele Europa er man opptatt av å dyrke fram en generell kultur for entreprenørskap og gi flest mulig nødvendig kompetanse for å skape ny næringsvirksomhet. Nettverksprosjektet «EINET» etablerer en fast partnerstruktur for entreprenørskap som raskt og effektivt kan spre gode idéer, metodiske tilnærminger, opplæringsprogrammer og læremidler i Europa.

«Supercomet» og «EINET» er spennende prosjekter som vil utvikle gode løsninger på framtidens utfordringer. De reflekterer Leonardo-programmets visjon om å være et «laboratorium for innovasjon innenfor yrkes- og profesjonsutdanning». Vi ønsker å se flere innovative prosjektidéer i åra framover.

TEKST: HALFDAN FARSTAD

Fra «støvete» fag til utforskende læring

– SUPERCOMET-prosjektet ønsker å bidra til en kvalitetsheving i fysikkfaget ved å tilby fysikklærere moderne ressurser både med tanke på presentasjonsformen og innholdet, sier prosjektleder og daglig leder i Simplicatus AS, Vegard Engstrøm.

– Temaet superledning er knapt nevnt i dagens lærebøker, fordi læreplanene i fysikk stort sett «slutter» med fysikken på 1920-tallet.

Mange fysikklærere i Europa har passert 50 år. Disse lærerne har gjerne fysikk som hovedfag, mens de nye som overtar, ofte bare har fysikk som støttefag, og dermed ikke samme dybdekompetanse.

Resultatet av prosjektet Superconductivity Multimedia Educational Tool (SUPERCOMET) så langt er utviklingen av elektronisk læremateriell som ved bruk av animasjoner lar elevene utforske deler av fysikken, som magnetisme, elektrisitet og superledning. Det er også utviklet en tilhørende lærerveiledning.

Prosjektet har resultert i et omfattende nettverk av europeiske universitetspartnere som samarbeider om kvalitetsheving innen fysikkundervisning.

GRATIS KURS FOR LÆRERE

I tillegg til læremateriellet er det utviklet et kurs for lærere i bruken av materialet. Kurset vil bli tilrettelagt for norske lærere av Nasjonalt Senter for Naturfag i Opplæringen. NTNU og Naturfagsenteret vil invitere norske fysikklærere til gratis deltakelse på kurset i forbindelse med avslutningskonferansen i Trondheim 2. og 3. desember.

Illustrasjonen viser et foreløpig skjermbilde fra en av modulene i SUPERCOMET-materiellet som presenterer oppdagelsene og anvendelsene av superledning i kronologisk rekkefølge. Her vil elever og lærere kunne finne ut hvordan banebrytende oppdagelser skjer også i våre dager, og at fysikk slett ikke er noe «støvete» fag.

ARBEIDET FORTSETTER

Pilotprosjektet SUPERCOMET i

Leonardo-programmet startet i 2001 og avsluttes nå i 2004. En ny bevilgning til å fortsette arbeidet gjennom oppfølgingsprosjektet SUPERCOMET 2 ble gitt i år.

Samtidig med sluttkonferansen for SUPERCOMET i Trondheim i desember, arrangeres det derfor også kickoff for SUPERCOMET 2. I dette prosjektet skal materialet videreutvikles, oversettes og tilpasses til nasjonale læreplaner i de fleste europeiske land.

INTERNASJONAL TYNGDE BIDRO TIL EN GOD START

I det første prosjektet var NTNU kontraktør mens selskapet Simplicatus AS var koordinatør. Simplicatus AS ble stiftet i 2000 av Kristian Fossheim, professor ved Institutt for fysikk på NTNU, og Vegard Engstrøm, sivilingeniør i fysikk med praktisk-pedagogisk utdanning (PPU). Forretningsidéen var å utvikle pedagogiske læremidler og kurs innen realfag. Det var vesentlig for prosjektet at NTNU med sin internasjonale tyngde stilte opp som kontraktør. I det nye prosjektet har Simplicatus AS overtatt kontraktør-rolle.

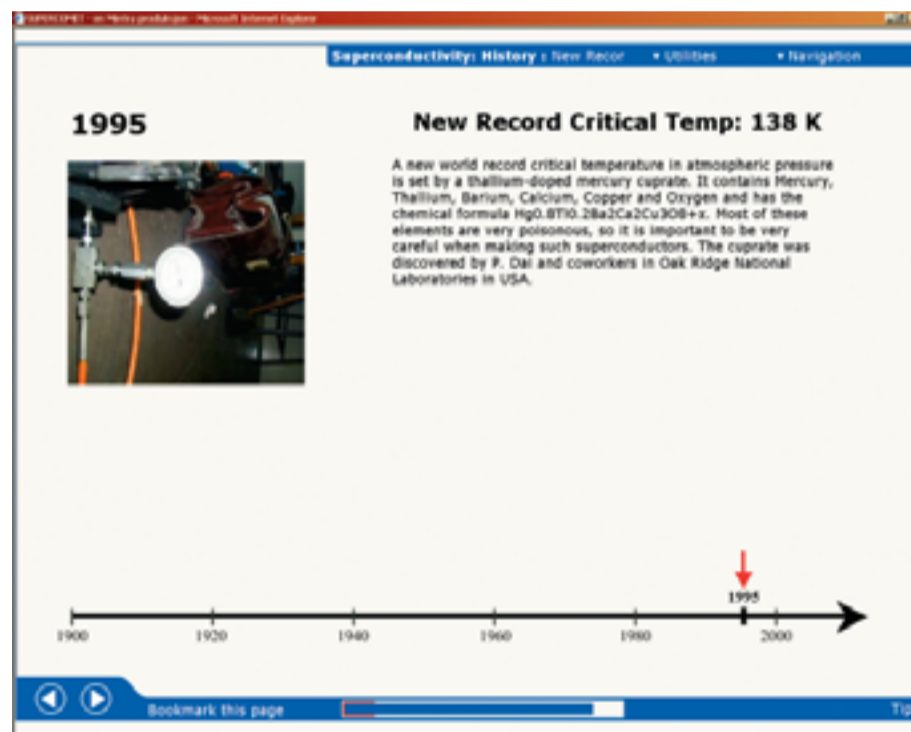
ANTALL PARTNERE FEMDOBLET

Vegard Engstrøm har i årene med det første prosjektet deltatt på flere konferanser innen bl.a. Leonardo da Vinci-programmet, GIREP (den internasjonale gruppen for forskning på fysikkundervisning) og MPTL (gruppen for bruk av multimedia innen fysikkundervisning), og presentert prosjektet for universiteter og skoler fra hele Europa. Markedsføringen har vært effektiv, og antallet partnere i det nye prosjektet er minst femdoblet i forhold til det forrige - fra 7 til over 35. Mellom 15 og 20 land i Europa vil bli med.

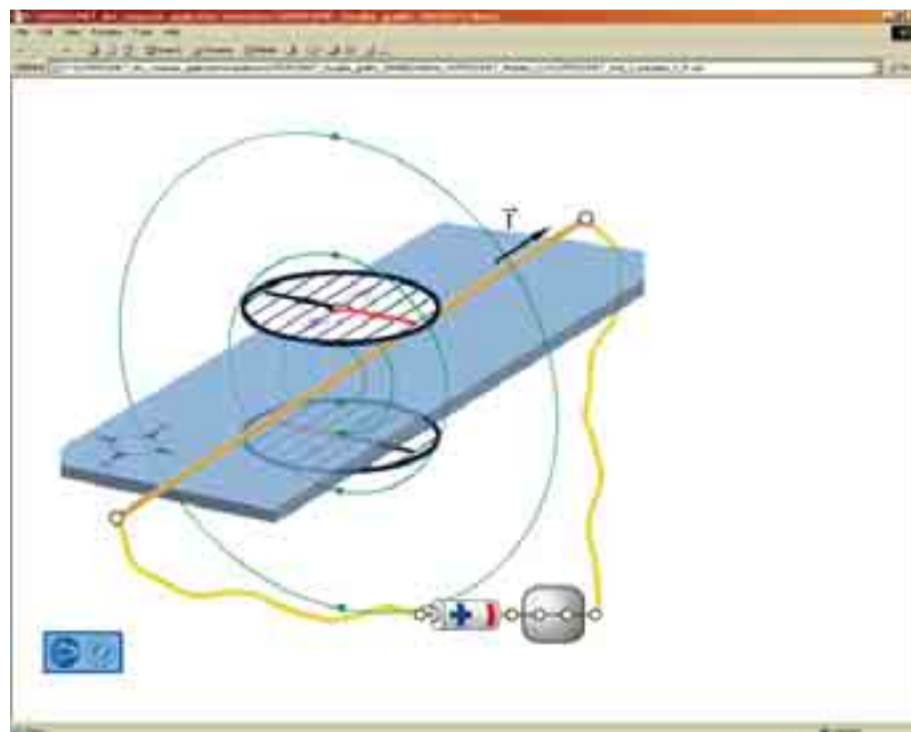
UNIVERSITETER ENGASJERT I IMPLEMENTERINGEN

De nasjonale partnerne i SUPERCOMET 2 er hovedsakelig universiteter som arbeider med kvalitetsheving av lærerutdanning innen fysikk, og skal arbeide for at læringsmaterialet og undervisningsfilosofien som SUPERCOMET fremmer, blir kjent og tatt i bruk i sine respektive land.

TEKST: BJØRG FALCHENBERG

Illustrasjonen viser et foreløpig skjermbilde fra en av modulene i SUPERCOMET-materiellet som presenterer oppdagelsene og anvendelsene av superledning i kronologisk rekkefølge. Her vil elever og lærere kunne finne ut hvordan banebrytende oppdagelser skjer også i våre dager, og at fysikk slett ikke er noe «støvete» fag.

Illustrasjonen viser et foreløpig skjermbilde fra en av modulene i SUPERCOMET-materiellet hvor elevene kan utforske interaktive animasjoner som er modellert etter viktige eksperimenter og pedagogisk sentrale sammenhenger knyttet til magnetisme. Observante lesere vil kanskje gjenkjenne at dette skjermbildet viser Ørsted-eksperimentet fra 1820, hvor den danske fysikeren for første gang påviste den magnetiske effekten fra en strømledning ved avbøyningen til en kompassnål.

Europeisk samarbeid om innovasjon og entreprenørskap

– EINET er et europeisk nettverk som skal spre kompetanse om gründeropplæring av unge med en genuin forretningsidé, forteller ildsjel og prosjektleder Dag Ofstad. Dette er det tredje prosjektet innen innovasjon og entreprenørskap som har fått støtte fra Leonardo da Vinci-programmet.

– Det hele startet i 1996 med et pilotprosjekt, Europrise. – Vi hadde som mål å teste ut en praktisk gründeropplæring og få den godkjent i europeiske land, forteller prosjektlederen. Målgruppen for modellen var ungdom i alderen 20 – 35 år som ønsket å starte egen virksomhet.

I den første gruppen studenter var de fleste arbeidsledig ungdom, og 50 % av deltakerne etablerte egen bedrift mens de resterende fikk jobb eller studieplass.

– Prosjektet ble så vellykket at vi ble oppfordret til å søke om et nytt for å videreutvikle og spre modellen, sier Ofstad, som også har tatt egen medisin og startet Kompetanseregulerings AS, hvor han er daglig leder.

I Europrise II, som startet i 1999, deltok fire nye land, samtidig som det ble arbeidet med å få i gang nye kull i de opprinnelige landene. Siden starten har Europrise blitt gjennomført i ni land for 140 personer, og av disse er 83 fra Norge, hvorav 69 har etablert eller er i gang med å etablere egen bedrift.

NETTVERK FOR EUROPEISK INNOVASJON
Mens Europrise II pågikk innså partnerne hvor viktig det var å være i nettverk sammen for å kunne skape en kultur for opplæring i entreprenørskap og innovasjon på europeisk basis. De søkte derfor Leonardo på nytt om midler til et transnasjonalt nettverksprosjekt, EINET, og fikk det innvilget i 2001. EINET bygger på erfaringer fra Europrise-prosjektene, og skal spre og innarbeide kompetansen i Europa. Nettverket skal samle, teste og kvalitetssikre alt som understøtter opplæring i innovasjon og entreprenørskap i 17 partnerland.

Finansielt er EINET et gedigent spleiselag som viser hva som er mulig å få til av arbeidsplasser og positiv utvikling når alle gode krefter samarbeider. Innovasjon Norge, Nærings- og handelsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Nordland fylkeskommune har vært med og bidratt økonomisk til utviklingen av nettverket i tillegg til de vel 3,3 millionene som er bevilget via Leonardo-programmet og de ca. 2 millionene fra 34 partnere i 17 land.

51 PARTNERE DELTAR

EINET vil lage et nettverk som har en transnasjonal, en nasjonal og en regional dimensjon. Totalt består nettverket per i dag, når prosjektet nærmer seg slutten, av 51 partnere i 17 land, hvorav 34 er offisielle partnere og 17 assosierte, som ikke får dekket utgifter over prosjektet, men er med fordi de synes det er spennende og nyttig.

DET TRANSNASJONALE NIVÅET

– Vi arbeider med å etablere et europeisk institutt, European Institute for Enterprise, Education and Training, forteller prosjekt-

Europrise-samling 2004 i Indre Salten. (Foto: privat)

Dag Ofstad.

leder Ofstad. Instituttets hovedadresse vil sannsynligvis bli Dublin University, med en node i Norge, muligens ved Høgskolen i Bodø, samt en i Brussel.

Einet vil ha som hovedoppgave å tilby gode utdanningsprogrammer til nettverket. Disse kan være utviklet av noen av partnerne, men også av miljøer utenfor nettverket. De vil tilby programdesign og tilpasning av modellen til målgruppen sammen med partnere som vil bruke den.

– Vi vil også tilby et nettverk av lærere og veiledere samt materiell – forhåpentlig etter hvert håndbøker og e-læringsmateriell, sier Ofstad.

– Gjennom nettverket skal det rekrutteres institusjoner som skaffer seg oversikt over lokale lærerkrefter. Prosjektutvikling og forskning inngår også.

DET NASJONALE NIVÅET

Målet er at hvert land skal ha sitt eget nasjonale nettverk. – I Norge består det

foreløpig av 15 partnere deriblant åtte høgskoler, som har samarbeidet om å gjennomføre Europrise i to år, fortsetter Ofstad. – Vår ambisjon er å etablere EINET Norge i et felles kompetansenettverk innenfor fagområdet innovasjon og entreprenørskap. Målet er å få med alle høgskoler og utdanningsmiljøer som jobber med dette i Norge.

DET REGIONALE NIVÅET

Her er siktemålet at høgskolene skal være drivkraften i all praktisk opplæring knyttet til innovasjon og entreprenørskap innen høyere utdanning gjennom det nasjonale nettverk. Idéen er å utvikle nettverk for spredning av gode utdanningsmodeller, metoder, materiell samt skape forskningsrelaterte prosjekter innenfor området innovasjon og entreprenørskap i opplæring og utdanning. Gjennom en slik organisering har vi sterk tro på at vi kan samordne, kvalitetssikre og utvikle nye vinklinger til å hjelpe småbedriftene gjennom fasen som nyfødte.

Med en rekke tunge aktører fra mange europeiske land i nettverket vil den planlagte EINET-modellen også bidra til at entreprenørskapsutdanning blir mer «transparent» (oversiktig, og gjensidig «godkjennbar»). Med et institutt som senter for innsamling og spredning vil man sikre at «best practice» blir vesentlig lettere tilgjengelig for mange.

TEKST: BJØRG FALCHENBERG

EUROPRISE-MODELLEN

Europrise er et studium fortrinnsvis for unge med en genuin forretningsidé. Denne skal de utvikle til ferdig oppstartklar bedrift mens de gjennomfører programmet. Opplæringen omfatter forretningsutvikling, personlig utvikling, prosjektutvikling, organisasjonsbygging og arbeidslivskompetanse og inkluderer en periode i en seniorbedrift for å få kunnskap om bedriftskultur, hverdagen og gjøremålene i en bedrift. Studiet varer i ni måneder pluss en oppfølgingsperiode og gir 30 studiepoeng. Les mer på www.europrise.no.

Modellen er basert på et samarbeid mellom regionale myndigheter som gir støtte til opplæring i høgskole og fadderbedrifter. Målet er å hjelpe unge mennesker til å starte egen bedrift. For å finansiere dette, er det benyttet offentlige virkemidler som dagpenger under etablering, arbeidstreningsmidler, regionale utviklingsmidler, etablererstipendordningen og kommunale tilskuddsordninger. I tillegg har studentene betalt en egenandel.

Transparency: Fra Pass til Portfolio

I løpet av 2005 vil Europass utvides. Fra å være et dokument som beskrev yrkes- og utdanningspraksis i et annet land, skal det nå også omfatte flere selvstendige dokumenter.

Vi vil finne at fag- og svennebrev (certificate supplements), vitnemål fra høyere utdanning (diploma supplements), språklige kvalifikasjoner (language portfolio) og det europeiske CV vil løpe parallelt med Europass-Mobility som erstatter det nåværende Europass. Alt skal koordineres i hvert enkelt land og knyttes inn mot eksisterende informasjonssystemer og baser.

Dette skjer som en del av EUs arbeid for å strømlinjeforme gjenkjenning og godkjenning av utdanning og praksis på tvers av grenser. Transparency er kodeordet og grensebegrepet gjelder ikke bare land. Også

regionmessig, mellom bransjer og bedrifter – og innenfor bedrifter er det aktuelt å få bedre verktøy for å sikre at en får med godskrivning av tilegnet kompetanse. Utdannings- og yrkesmobilitet er stikkord, og ser vi på situasjonen i Norge med betydelige endringer i arbeidsvandringsmønsteret det siste året, står det enda tydeligere at gjenkjennings- og godkjenningsordninger må utvikles videre.

Innenfor høyere utdanning har en i lengre tid hatt vektfullgodkjenninger på tvers av fag. Med et samordnet utdanningssystem i Europa har en innenfor master og bachelor fått et ordnet system for «kredittoverføring», ECTS, mellom land. Et tilsvarende system er under utvikling for fag- og yrkesutdanning. Behovet for enhetlige dokumentasjonsordninger blir sterkere når «credit transfer» innføres også på dette feltet. Her er utfordringene store, ikke minst på grunn av den store variasjonen i antall

områder det gis fag- og svennebrev i. Norge har noe over 200, Tyskland i underkant av 500, mens Ungarn har ca. 850 ulike fagprøver. Det blir spennende å se hvordan vekslingskursen blir for de enkelte fagene – og deler av dem.

Fra norsk side ser en med interesse på hvordan realkompetanse skal dokumenteres under denne ordningen. Det er stor interesse for dette ute i Europa, ikke minst i de nye medlemslandene. Foreløpig er ikke dette tatt med i den nye Europass-ordningen, men sammen med bransjerelaterte sertifikater og spesialordninger som det europeiske datakortet, er det en sterk kandidat når nye elementer skal legges inn.

Teknologisk Institutt (TI) fikk ansvaret for Europass-ordningen da den ble innført i 2000. Som en del av arbeidet har TI utviklet en omfattende databaseløsning hvor innhold og utstedelse av passene er fulgt nøye opp. I tillegg inneholder data-

basen løsninger for det europeiske CV og har koblinger mot certificate supplements, diploma supplements og språkportfolien. Dette utviklingsarbeidet har vært gjennomført på oppdrag av og i nært samarbeid med EU-kommisjonen.

Koordineringen av de ulike aktørene i Norge er lagt til Utdanningsdirektoratet som skal sikre at eksisterende ordninger blir sett i sammenheng, slik at organisasjoner som for eksempel NOKUT og EURES/Aetat også gir sine bidrag inn mot et felles Europass.

TEKST: ROLF KRISTIANSEN

Bachelor i blomsterdekoring

Blomsteroppsetning under arbeid.

Blomsterdekoratørene er på trappene til å utvikle en helt ny utdanning gjennom et eget europeisk samarbeid. – Dette er stort for oss! sier Anne Stine Solberg ved Statens gartner- og blomsterdekoratørskole på Vea (Moelv, Hedmark).

I prosjektet «Floristry and Language», som startet i 1998 og støttes av Leonardo da Vinci-programmet, har det vokst frem et nettverk av skoler, bedrifter og andre kreative miljøer på tvers av Europa som jobber for å utvikle blomsterdekoratørfaget.

Samarbeidet startet i det små, og etter hvert som kjennskap og tillit til de forskjellige partnerne utviklet seg, vokste prosjektet

Engelsklæreren ved partnerskolen i Slovenia har stilt opp som modell. Tanken bak kjolen var å vise frem det botaniske materialet de bruker under advents- og julehøytiden i Slovenia og hvilke tradisjoner de har innen bakverk og godter.

både faglig og i antall land/partnere. I dag teller Flornet 22 partnere i 15 land, hvorav 9 av dem tilhører den indre krets og har et utstrakt samarbeid.

FAGLIG BREDDE I EUROPA

– Dette motiverer til å samarbeide internasjonalt, sier Solberg.

– Hvert miljø har mye å tilføre andre miljøer

Kreativ deokrasjon. I bakgrunnen ses den ferdige oppsetningen.

gjennom hver regions bruk av blomster, teknikker og formgivning innen faget. Kreativiteten i samarbeidet har resultert i økt bruk av impulser fra andre og et fag i utvikling.

VISJONEN ER EN EUROPEISK UTDANNING

Denne vil bestå av ni tre-måneders moduler med elementer fra landene som har samarbeidet de siste årene. En tiende modul skal være den avsluttende eksamensmodulen. Utdanningen skal kunne godkjennes i flere land gjennom den internasjonale Bachelorstrukturen. På denne måten kan pedagogiske virkemidler og erfaringer fra flere land gå inn i læringsprosessen og åpne for en større individualisering av utdanningen, både med hensyn til elevens interessefelt og andre nødvendige tilpasninger.

STUDIEPOENG OG BACHELOR-GRAD

Dette er to faktorer som vil kunne føre til en god utvikling for faget og en økning av både

Alene på Stornoway i tre måneder

Frank Tore Sollie er en tøffing! Han er en lærling opplæringskontoret i Svolvær og Vesterålen sendte alene til en fiskefabrikk i Stornoway på tre måneders arbeidspraksis. Da Leonardo da Vinci-kontoret besøkte bedriften i fjor under Frank Tores andre uke, ga han uttrykk for at han hadde problemer med språket og det sosiale livet på stedet.

Stornoway er den viktigste byen på Isle of Lewis - den største øya i øygruppa Hebridene på vestkysten av Skottland. Det bor 6000 mennesker i denne byen. De har en fiskefabrikk som produserer et stort antall fiskeprodukter som selges både innen- og utenlands.

FJORTEN DAGER VAR NOK!

– Jeg ble skikkelig overrasket over utviklingen av tingene. For etter to uker hadde jeg ikke noen problemer med språket i det hele tatt og jeg ble, sakte, men sikkert, kjent med masse folk både i og utenfor jobben slik at jeg virkelig fikk drillet inn språket, sier Frank Tore.

Isle of Lewis er øya øverst til venstre.

– Resten av oppholdet var bare supert. – Jeg begynte egentlig å lure på om det hadde vært lurt å sende ut to lærlinger istedenfor én, men da hadde de sikkert holdt sammen hele tiden, sier Frank Johnsen, leder av opplæringskontoret i Svolvær og Vesterålen.

Leonardo da Vinci-folk på besøk på fiskefabrikken og Frank Tore Sollie (lengst til høyre).

– Og da hadde de ikke lært noe særlig om kultur og språk.

EUROPASS

Praksisoppholdet til Frank Tore er dokumentert med Europass. Det virker som han kommer til å bruke europasset sitt ganske

hyppig i fremtiden. – Oppholdet i Stornoway ga absolutt mersmak. Jeg kunne tenkt meg å bli utplassert igjen, sier han.

TEKST OG FOTO: LEONILA V. PILARES

Europeisk kvalitetspris for mobilitetsprosjekter 2005

24.-25. januar 2005 arrangerer Leonardo da Vinci Norge en stor konferanse i Oslo. Temaet er kvalitet i mobilitet og synliggjøring og spredning av resultater fra mobilitetsprosjektene. Konferansen avsluttes med en høytidelig overrekkelse av en europeisk kvalitetspris innen hver prosjektmålgruppe.

Over 150 deltakere fra de fleste europeiske land og representanter fra EU-kommisjonen vil samle seg til diskusjoner og presentasjoner. Leonardo Norge har fått med seg sju andre Leonardo-kontorer til å forberede og organisere arbeidet. Et av konferansens hovedmål er å spre kunnskap om generelle kjennetegn ved gode mobilitetsprosjekter, om hvordan kvalitet i internasjonale utplasseringer og utvekslinger kan forstås, samt vise resultater av prosjekter til inspirasjon og nyttenkning!

Et annet mål er å spre arbeidet med kvalitetspriser til andre land. Interessen er stor, og mange ønsker å høste av de erfaringene som arbeidsgruppen har opparbeidet.

Kvalitet løftes frem på alle plan i norsk og europeisk utdanning og opplæring, og er også en av Europakommisjonens prioriteringer (se side 15). Arbeidet med kvalitet i mobilitet ble satt i verk av det østerrikske Leonardo-kontoret i 2001. De ledet en arbeidsgruppe der Leonardo Norge var representert sammen med flere andre europeiske land. Arbeidsgruppen ble etter hvert utgangspunkt for en internasjonal jury som evaluerte østerrikske mobilitetsprosjekter, og arbeidet kulminerte med deres nasjonale Quality in Mobility Award høsten 2002. Ungarn fulgte opp våren 2003, og høsten

2003 var det Norges tur! Siden har flere land vist interesse for dette arbeidet.

KVALITETSPRISEN 2003 I NORGE

I Norge ble 65 prosjekter, med Leonardo-kontrakt fra 2001, vurdert etter tre sett hovedkriterier: 1) oppnådde resultater, utbytte og nytteverdi, 2) planlegging og prosjektledelse og 3) prosjektets betydning for organisasjonen og lokalmiljøet. Totalt 10 prosjekter fordelt på tre målgrupper ble nominert til kvalitetsprisen.

I kategorien for prosjekter i grunnleggende yrkesopplæring var det fire nominerte. Måløy videregående skule vant prisen med prosjektet «Internasjonal opplæring innan akvakultur», der de arrangerte utplasseringer av skolens elever fra VK1 Akvakultur til Skottland. Elevene var en uke ved Barony College, Dumfries, der de fulgte utdanningen sammen med de skotske elevene. De to påfølgende ukene ble elevene utplassert i ulike oppdrettsbedrifter. Juryen fremhever spesielt prosjektet i forhold til skolens

bevisste strategi for internasjonalisering, samt prosjektets gode forankring lokalt og regionalt. Les mer på www.maloy.vgs.no.

I kategorien for instruktører var det tre nominerte. Glemmen vgs. fikk prisen for prosjektet «Praktisk og kulturelt samarbeid innenfor kostymesverfaget». Faget tilhører gruppen «Små og verneverdige fag» og har slitt med rekrutteringen til fagmiljøet. Skolen sendte fire lærere og kostymesyere fra Det Norske Teatret til et av Tysklands mest suksessfulle teatre, Bochumer Schauspielhaus, og tok imot gjenbesøk fra Tyskland. Et av målene med prosjektet var å bidra til faglig oppdatering og kulturell påfyll samt styrke selvfølelsen og yrkesstoltheten. Juryen fremhever spesielt prosjektplanleggingen og gjennomføringen av prosjektet.

I kategorien for studenter og unge var det også tre nominerte. Fiskerieringens Kompetansesenters prosjekt «EUROMAT» vant prisen. Juryen fremhever spesielt resultatene og utbyttet av prosjektet, der norske lærlinger som satser på en karriere i fiskeriindustrien fikk viktige erfaringer. Det vises til at vertsorganisasjonene også hadde stort utbytte av utplasseringene.

KVALITETSPRIS 2004 I NORGE

Responsten på initiativet har vært så positive at Leonardo da Vinci Norge nå forbereder en ny runde kvalitetspriser, denne gangen for norske prosjekter som fikk kontrakt i 2002, og dermed var avsluttet sommeren 2004. Kvalitetsprisen er en ekstra anerkjennelse av alt arbeidet og entusiasmen som ligger til grunn for gode mobilitetsprosjekter, og vi håper vi får delt ut mange priser i årene som kommer!

Du kan lese mer om kvalitetsprisene på www.leonardodavinci.no.

TEKST: SONIA MONFORT ROEDELÉ

status og anvendelse av utdanningen, sier Solberg.

– Kreativiteten, evnen til å presentere og forme, kan gi interessante oppgaver innen design av produkter og utstillinger, utover det tradisjonelle arbeidet med blomster.

– Alle som har lyst til å ta tak i faget, kan få stor drahjelp gjennom en ydmyk holdning til all den kunnskapen som ligger der ute i Europa, avslutter Anne Stine Solberg. Hennes 15 samarbeidsland er alle forskjellige med sine kvaliteter. I dag er det et lite, men aktivt, miljø på Hedmarken som nyter godt av all denne kunnskapen.

TEKST: KARSTEN GJEFLE
FOTO: PRIVAT

MOBILITET

Mobilitet i Leonardo da Vinci-programmet:

- Rettet mot praksisopphold i Europa.
- Gjelder elever i videregående skole, lærlinger, unge i arbeid, arbeidssøkende, studenter, lærere og andre som jobber med yrkes- og/eller profesjonsfag.
- En organisasjon – skole, bedrift, arbeidskontor, opplæringskontor, fylke, kommune eller lignende må stå som søker.
- De 25 EU-landene, Island, Norge, Liechtenstein, Bulgaria, Romania og Tyrkia omfattes av programmet. Sveits er også med, men under spesielle vilkår.
- Det må være minst ett EU-land med i prosjektet.
- Oppholdets varighet er fra 3 uker til 9 måneder for elever i videregående skole, 3 til 12 måneder for studenter; 2 til 12 måneder for lærlinger, arbeidssøkende og unge i arbeid; og 1-6 uker for lærere og andre som jobber med yrkes- og/eller profesjonsfag.
- Neste søknadsfrist: fredag 11. februar 2005.

For mer informasjon:
www.leonardodavinci.no

SPRÅK

Språk som Mobilitet- eller Pilotprosjekt:

ER DU SPRÅKINTERESSERT?

Mulighetene for deg er mange innenfor Leonardo da Vinci-programmet.

MOBILITET: Finn et tilpasset kurs i 1 – 6 uker for å videreutvikle din språkkompetanse knyttet til yrke eller profesjon. Det kan for eksempel være:

- oppdatering av kompetanse i fagspråk
- søk etter undervisningsmaterieell tilpasset din bedrift – ditt fag
- sette seg inn i nye læringsmetoder

MÅLGRUPPE: Lærere/instruktører innenfor yrkes- og profesjonsfag, yrkesveiledere og andre som jobber med yrkes- og profesjonsutdanning

PILOT: Målsetningen er å øke flerspråklighet gjennom å utvikle, vurdere eller spre pedagogiske verktøy. Pilotprosjekter innen språk går over 1 – 2 år og skal:

- utvikle nye måter å tilegne seg språk på
- promotere språk som fag
- gi inngangsbillett til europeisk arbeidsliv og kultur

HVEM KAN SØKE? Alle bedrifter, utdanningsinstitusjoner og andre organisasjoner, offentlige og private, som arbeider med yrkesopplæring og kompetanseutvikling. Egen guide finnes. Partnerskapet må inkludere relevante utdannings-/opplæringsinstitusjoner og bedrifter, og må ha norske og europeiske partnere.

Kontaktperson:
karsten.gjefle@teknologisk.no
tlf. 982 90 210

Studenter fra Høgskolen i Harstad inntok Madrid

I den elegante trappen på et av hotellene, fra venstre Sofia Manrique, Annette og Katrine.

Ved Centro de Español de Nuevas Profesiones (CENP) i Madrid var de slett ikke snau; Fire studenter i hotellfag fra samarbeidspartneren høgskolen i Harstad ble utplassert på fire forskjellige Madrid-hotell med høy standard. Utplasseringen var en del av et Leonardo da Vinci-studentsamarbeidsprosjekt de to partene hadde i perioden 2002-2004.

Idéen til samarbeidet ble født på en utdanningsmesse i Oslo hvor representanter fra Høgskolen i Harstad, med Sigrid Ag i spissen, og CENP møttes for noen år siden. Før de satte i gang prosjektet, besøkte de hverandres organisasjon og planla det hele. De forberedende besøkene førte til en vellykket gjennomføring av prosjektet.

KULTURFORSKJELLER

– Det er veldig lærerikt å oppleve at enkelte ting gjøres på en helt annen måte i Spania enn i Norge, sier studentene.

– Vi merket nok kulturforskjeller, men de ble aldri til noe problem, siden alle kollegaene våre var hyggelige og hjelpsomme mot oss.

DEN STØRSTE GEVINSTEN

De fire studentene, to norske og to danske, er veldig fornøyde med språkkompetansen de har opparbeidet seg. Mottakerorganisasjonen hadde skreddersydd et solid arbeidsprogram for dem, som blant annet innebar et fire ukers språkkurs før selve utplasseringen. Språkkurset fortsatte to kvelder i uka mens de var utplassert på hotellene. De

Tanja, nummer to fra venstre, i resepsjonen på et av de andre hotellene.

fikk en kontinuerlig undervisning i spansk grammatikk og kultur, og siden de fleste av spanjolene kun snakker spansk, fikk studentene øvd seg muntlig hver eneste dag på jobben. Et bedre språkopplegg er ikke lett å finne!

– Noen av oss torde jo ikke å si et eneste spansk ord da vi kom hit, men nå føler vi at vi kan snakke uten særlige problemer, sier studentene.

– De har gjennomgått en enorm forbedring siden de kom til Madrid, og etter halvannen måned snakket jeg kun spansk til dem. De er nå på et «perfekt» nivå for bruk i Norge, sier Sofia Manrique, studentenes veileder i Madrid. Alle har fått dokumentert sitt praksisopphold i Madrid med Europass (se

faktaboks og www.europass.no for mer info om Europass).

DUS MED BYEN

– Det ble rart å forlate byen da vår tid var ute, sier Katrine og Annette, etter å ha bodd i en fin leilighet sentralt i Madrid i fire måneder. Men siden alle fire er helt ferdig med studiet sitt etter utplasseringen, står de fritt til å søke seg jobb der, noe alle absolutt kunne tenke seg, i hvert fall for et år eller to.

– Vi anbefaler Leonardo-utplasseringer på det varmeste, sier alle fire i kor!

TEKST OG FOTO: LEONILA V. PILARES

Gjør det!

LIEBHERR er representert på anleggstreff med både maskin og lærling.

Glemmen videregående skole i Fredrikstad og firmaet Liebherr i Kempten gjør det – de tar imot henholdsvis lærlinger og elever fra hverandre. Utplassingene bidrar til å øke interessen for faget og gir faglig og kulturell læring.

Glemmen videregående skole i Fredrikstad har i mange år satt fokus på utplassing av elever i utlandet. Siden elever i mekanisk utdanning ofte ikke er så interessert i språk, har ikke utveksling innenfor disse fagene vært gjennomført. Det var derfor meget spennende å si ja til et samarbeid med et av Tysklands store konserner. Firmaet Liebherr AG er i Norge best kjent for sine kraner og gravemaskiner og har over 30 000 ansatte på verdensbasis.

EN LÆRERS DRØM

I mars 2004 reiste leder for mekanisk seksjon, Heine B. Kristiansen og avdelingsinspektør Regina A. Brovold fra Glemmen vgs. til Kempten i Bayern på forberedende besøk. Bedriftsbesøket hos Liebherr, som produserer verktøymaskiner og produksjonslinjer på sitt verk i Kempten, var meget lovende. Det må være enhver lærers drøm å gi elevene muligheten til å arbeide i en slik bedrift. I tillegg besøkte vi den tilknyttede yrkesskolen, hvor lærlingene går én dag i uken. I et avsluttende møte ble utdanningslederen Walter Ferstl og vi fra Glemmen enige om innholdet i utvekslingen. Det er elever fra elektromekaniske fag og teknisk tegning fra Glemmen vgs. som skal reise til Kempten og lærlinger fra tilsvarende fag fra Liebherr, som skal reise til Fredrikstad. Ved siden av det faglige innholdet var det viktig for oss å finne et greit overnattingssted.

Hva har Fredrikstad å by på av relevante industribedrifter? Siden GJØR DET! er et program som fokuserer på utplassing i bedrift, må Glemmen vgs. finne noen

På forberedende besøk må man være forberedt på alt... 17.mai med Glemmen vgs.

bedrifter i distriktet som ser positivt på et slikt samarbeid.

Walter Ferstl og to lærere fra yrkesskolen kom på gjenbesøk til Fredrikstad 16. mai. Første møte med Glemmen vgs. og byen ble storslått – de tre tyske gjestene gikk i 17. mai-tog sammen med norske kollegaer under fanen til Glemmen vgs. Det fine været bidro med å markedsføre vårt prosjekt på det varmeste.

Bedriftene Jøtul, Hannells og Engelsviken Slipp, som også ellers utdanner lærlinger innenfor elektromekaniske fag, var villige til å ta i mot unge tyskere i flere uker. På grunn av prisnivået i Norge var det kun ett alternativ for overnattingen. I hjertet av gamlebyen ligger den tidligere artillerigården, som er blitt omstrukturert til pensjon.

EKSOTISK PÅ ENGELSVIKEN SLIPP

Liebherr var først ute med å sende sitt kull. Direkte etter skolestart, fredag 20. august ankom Christoph Ohneberg, Manuel Thoma, Dominik Schindler, Benjamin Vogel og Christoph Küber med flybussen. Det var dagen med sommerens verste regnskyll og innebar at turen med flybussen fra Oslo ble mye lengre enn selve flyreisen fra München.

De fem lærlingene var utplassert i uketurnus, slik at alle fem opplevde både klassekamerater i VKI elektromekaniske

Schloss Neuschwanstein er en verdenskjent severdighet i Kemptens nærmiljø.

fag på Glemmen vgs, jernstøpeprosessen hos ovsleverandør Jøtul, produksjonen av fat i plast og metall hos Hannells og reparasjon/vedlikehold av fiskebåter og losbåter på Engelsviken Slipp. For guttene som kommer fra skiregionen rundt Oberstdorf i Alpene, var denne naturskjønne bedriften ved havet meget eksotisk.

På fritiden ble det Oslo-besøk, en helgetur til Stavanger med vandring til Prekestolen, fisketur på Hvaler, båttur i skjærgården, utflykt til Hankøundet og fjelltur til Besseggen.

Både de tyske lærlingene og de norske bedriftene som var involvert, var meget fornøyde med utplassingene.

Nå gjenstår utplassing av norske elever i Kempten i februar/mars. Som forberedelse har klassen tvungent valgfag «Praktisk og teknisk tysk». De tyske guttene deltok i undervisningen og fortalte om sin bedrift, sin by og om det å være ungdom i Kempten. Vi på Glemmen ser fram til denne delen av GJØR DET!-prosjektet. Les om mulighetene i utvekslingsprogrammet GJØR DET i faktaboksen. Kanskje er dette noe din skole eller bedrift også har lyst til å gjøre.

TEKST: REGINA ANGELIKA BROVOLD

FOTO: PRIVAT

Manuel reparerer en båt for første gang i sitt liv.

PRAKSISOPPHOLD I FRANKRIKE

Norge og Frankrike har et bilateralt utvekslingsprogram innen informasjonsteknologi og annen IKT-relatert opplæring.

- Målgruppene er: elever/studenter og unge nyutdannede i jobb eller som nettopp er ferdig med studier. Lærere/instruktører kan søke midler i forbindelse med prosjektutvikling.

- Varighet 2-12 uker – gjensidighet ønskes i samarbeidet mellom institusjonene. Søknadsfristen er løpende med kort søknadsbehandling.

- Programmet er finansiert via Utdannings- og forskningsdepartementet.

Kontaktperson:
karsten.gjefle@teknologisk.no
tlf. 982 90 210

GJØR DET!

... er navnet på det nye, bilaterale utvekslingsprogrammet mellom Norge og Tyskland. Det er finansiert via Utdannings- og forskningsdepartementet.

- Målgruppene er elever, lærlinger og unge arbeidere.

- Lærere/instruktører kan også søke midler i forbindelse med prosjektutvikling.

- Prosjektene gjennomføres innenfor det tyske duale system med hovedvekt på praksis i bedrift.

- Varigheten på oppholdene er 2-12 uker, og utplassingene krever gjensidighet.

- Søknadsfristen er to ganger i året; 1. mai og 1. november, med muligheter for forberedende besøk og studiebesøk utenom søknadsfristene.

Kontakt
sonia.monfort.roede@teknologisk.no
eller se
www.teknologisk.no/internasjonalt

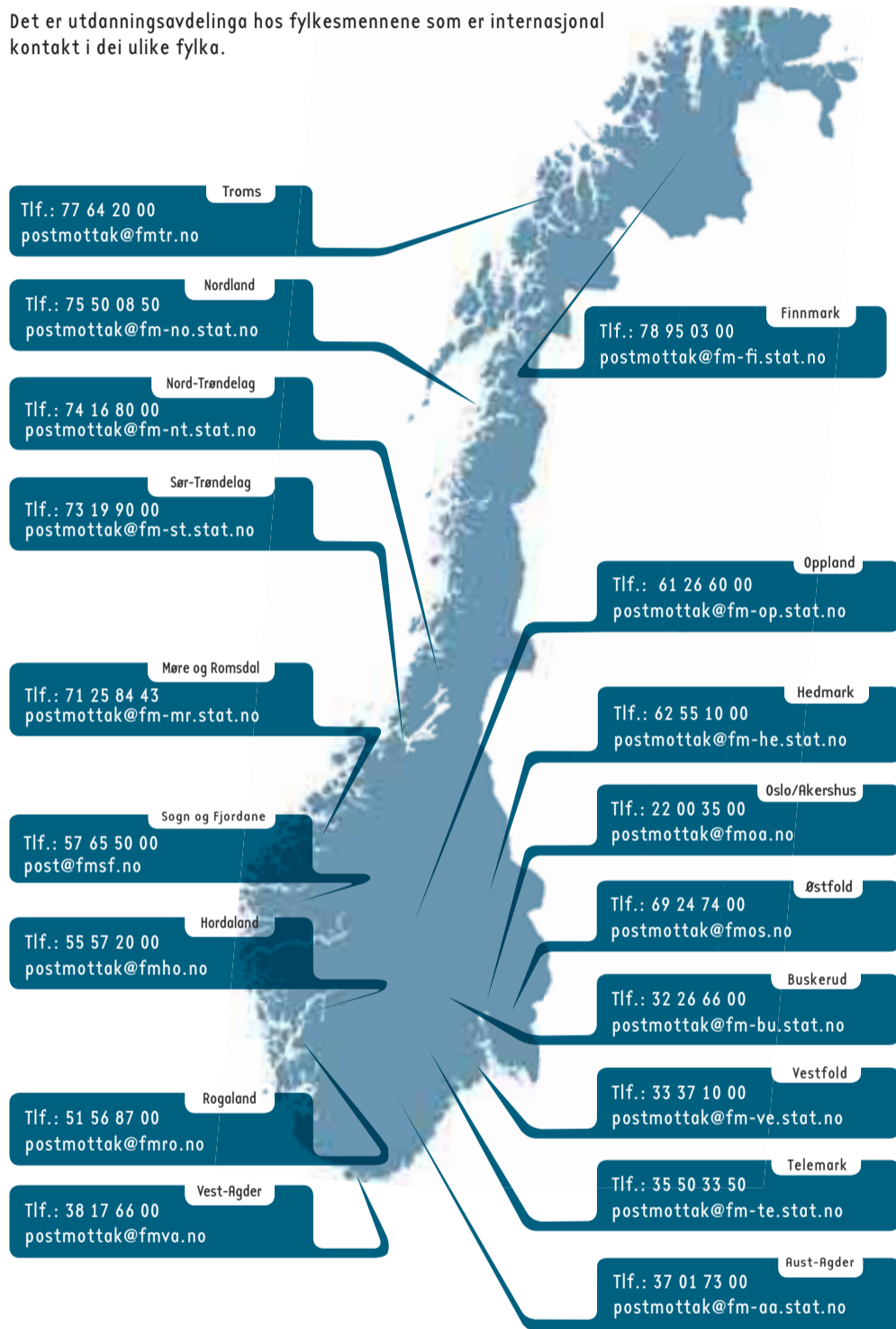
Kontaktinformasjon for deg som er interessert i europeisk samarbeid

Lokale kontakter for UNG i Europa-programmet

Fylkeskontakter for Sokrates og Leonardo

Det er utdanningsavdelinga hos fylkesmennene som er internasjonal kontakt i dei ulike fylka.

LEONARDO DA VINCI

Teknologisk Institutt
Postboks 2608
St. Hanshaugen
0131 OSLO
Telefon: 982 90 305
Telefaks: 22 20 18 01
www.leonardodavinci.no
leonardo@teknologisk.no

SOKRATES

SIU – Senter for
internasjonalisering
av høyere utdanning
Postboks 7800
5020 BERGEN
Telefon: 55 30 88 00
Telefaks: 55 30 88 01
siu.no/sokrates
siu@siu.no

UNG I EUROPA

Buudir – Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet
Postboks 8113 Dep.
0032 OSLO
Telefon: 24 04 40 00
Faks: 24 04 40 01
www.ungieuropa.no
buudir@buudir.no

UNG I EUROPA

UNG i Europa er EUs ungdomsprogram for mobilitet og ikke-formell læring. Formålet med UNG i Europa er å styrke ungdoms initiativ i samfunnet, fremme toleranse og forståelse for mangfold og styrke lokalt ungdomsarbeid gjennom utveksling av erfaring og kunnskap.

Programmet er for ungdom 15-25 år og ungdomsarbeidere. 31 land i Europa deltar i programmet.

Ung i Europa gir støtte til:

- **GRUPPEUTVEKSLING**

Ungdomsgrupper (15-25 år) fra to eller flere land møtes for å delta i felles aktiviteter og bli kjent

med hverandres land og kulturer. Utvekslingen varer 1-3 uker.

- **FRIVILLIG ARBEID I EUROPA**

Ungdom i Norge kan jobbe frivillig i et prosjekt i et annet land i Europa i 6-12 måneder. All ungdom i alderen 18-25 år kan delta. Du kan jobbe med f.eks. barn og unge, miljø, kultur, idrett og media. Oppholdet er gratis. Du får arbeids erfaring, lærer språk og en ny kultur å kjenne. Ordningen kalles volontørtjeneste.

- **TA IMOT EN FRIVILLIG MEDARBEIDER FRA EUROPA**

Alle ikke-kommersielle organisasjoner og tiltak kan få hjelp i det daglige arbeidet av utenlandsk ungdom som

jobber frivillig. Kommuner, ungdomshus, barne- og ungdomsorganisasjoner, kor, frivillighetsentraler er eksempler på organisasjoner som mottar frivillige. Ordningen kalles volontørtjeneste.

- **UNGDOMSINITIATIV**

Har dere lyst til å finne på noe der dere bor? Gjennom Ungdomsinitiativ kan dere få penger til å starte et prosjekt i nærmiljøet. Dere må være mellom 15 og 25 år og styre prosjektet selv. Gruppen må være på minst 4 personer.

- **KURS FOR UNGDOMSARBEIDERE OG UNGDOMSLEDERE**

Opplæringstilbud for de som job-

ber med ungdom. Kursene gir økt kompetanse innen ungdomsarbeid og finner sted både i utlandet og i Norge. Også mulig å søke støtte om å arrangere egne kurs. Formålet med opplæringene er å skape flere prosjekter innen UNG i Europa-programmet.

Ung i Europa i Norge administreres av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Se side 22 for kontaktinformasjon.

www.ungieuropa.no

Rock for Røkkla!

Lillit mot røkkla. Avstemning om valg av logo for rockeklubb Revolt. Gard Johannessen (t.v.) Lillit Keogh og Peter Aalen.

Peter Aalen (17) og Revolt rockeforening fikk 80.000 av UNG i Europa til festivalen Rock for Røkkla. Festivalen var den første ungdomsdrevne festivalen i Norge, og fant sted i oktober på Sinsen kulturhus i Oslo.

Under slagordet «Kom og hør banda du ikke visste du likte» inviterte Rock for Røkkla publikum til å høre unge, uetablerte band i aksjon. Hele 42 band var med på festivalen som gikk over en helg i oktober. På spillelistene figurerer band som «Haralds Diapers», «Diary of a lustful turkey» og «Belly-Button Orchestra».

LOGODISKUSJON

Vi møtte styret i Revolt en måned før festivalen. Da var utformingen av Revolts logo oppe til debatt. Peter og fire andre ungdommer i Revolt-styret satt i en grå velursofa inne på mixerrommet på Sinsen kulturhus. Foran dem på bordet lå to A4-ark med forslag til logo for rockeforeningen. Forslagene ble gransket med kritisk blikk.

– Det likner på et skomerke! Lillit Keogh (15) kikket skeptisk på det runde logoforslaget.

– Et jævlig kult skomerke, i så fall, mente Peter. De andre guttene samtykket, og syntes de skal gå inn for nettopp den logoen. Lillit ga seg ikke og syntes den tidligere logoen de har brukt er et bedre alternativ. Men til tross for navnet er Revolt en svært demokratisk forening, og etter håndsopptrekning bøyde Lillit for flertallet og logoen ble vedtatt.

PENGEALOPPEN

Revolt jobbet hardt for å få festivalen på beina. Mange frivillige ble rekruttert og bidro til å gjøre festivalen til en suksess. Men ikke alt kan ordnes gjennom frivillighet, en festival koster også penger. Bare leie av lydutstyr kostet nærmere 50.000 kroner. Revolt søkte støtte fra UNG i Europa og Frifond og fikk støtte begge steder. Revolt fikk full pott fra UNG i Europa fordi festivalen er et arrangement til glede for svært mange ungdommer, og ikke bare medlemmene i Revolt.

TEKST OG FOTO: TONJE STI

Peter Aalen (17) bobler av entusiasme i arbeidet med Rock for røkkla-festivalen på Sinsen i Oslo.

Logo-diskusjoner: Rockeforening eller bare et kult skomerke?

UNGDOMSINITIATIV

Finn på noe der dere bor! Ungdomsinitiativ gir støtte til lokale prosjekter satt i gang av ungdom mellom 15 og 25 år.

HVA KAN VI FÅ STØTTE TIL?

Dere kan få støtte til nesten alle slags påfunn og aktiviteter til glede for ungdom lokalt. Men aktiviteten skal representere noe nytt som ikke har skjedd i lokalsamfunnet tidligere.

HVOR MYE KAN VI FÅ I STØTTE?

Opp til 80.000 kroner.

HVEM KAN FÅ STØTTE?

- Ungdom mellom 15 og 25 år.
- Gruppen må være på minst 4 personer.
- Dere styrer prosjektet selv, men kan ha en voksen rådgiver.

ANDRE KRAV:

- Prosjektet skal vare i 3-12 måneder.
- Prosjektet skal komme flest mulig ungdom til gode.

Se side 4 for kontaktinformasjon

Audun i Ungarn

Audun Kjørstad (20) er første norske volontør i Ungarn. Her er forteller han om sin første uke i Debrecen, en by øst i landet.

Eg bur i niande etasje i ei vakker betongblokk frå ein ukjend tidsepoke saman med fire andre. Eg kan nesten namnet på ein av dei, ein ungarar som eg trur heiter Gevær. Eg har allereie rukke å fornærme alle dei eldre damene i nabolaget rett og slett ved å være ignorant nok til ikkje å vite at det er god folkeskikk å seie «ynskjer deg ein god dag vidare» eller noko slikt, til alle eldre personar ein møter. Diverre er alt eg kan på ungarisk foreløbig takk, ja, nei, hei, hadet, øl, ein, to, tre, fire og setninga «nem tudok magyarul, tud Ön angolul?» som praktisk nok tyder «eg snakkar ikkje ungarisk, snakkar du engelsk?» Eg har ikkje fått høve til å nytte setninga endå, då mange av dei lokale framleis trur eg er ein uteliggjar. Eg ser fram til å byrje jobbe på måndag. So langt veit eg at eg skal halde eit engelsk- og eit tykkkurs, og truleg hjelpe til på ei filmgruppe.

VIL DU FØLGE AUDUN I UNGARN?

Hver 14. dag får vi nye reisebrev fra Audun. De vil også sendes ut i det elektroniske nyhetsbrevet. Følg Auduns bestrebelsler i en ny kultur på www.ungieuropa.no.

VOLONTØRTJENESTE

Ungdom 18-25 år kan jobbe frivillig i et land i EU i 6-12 måneder. Du kan jobbe med blant annet barn og unge, miljø, media, kultur, idrett. Oppholdet er gratis. Du lærer språk, får arbeids erfaring og lærer en ny kultur å kjenne.

Les mer på www.ungieuropa.no

Storseilet heises på Svanen. Kaptein Kai Jensen instruerer (t.v.), gutter fra Wales, Frankrike og Estland haler og drar.

Tenåringstokt

- Det ekleste var da de sydde igjen nesa på de døde før de lempa dem over bord! Martin (15) græsset mens han satt på dekket på seilskuta Svanen. Han var på to-ukers seilas med 27 ungdommer fra hele Europa.

Martin er fascinert av sjømannslivet og hadde seilerlua på der han satt og fortalte levende fra seilskutefilmen Master and Commander. Scenen han beskrev demonstrerte praksisen med at seilmakere på skip på 1700- og 1800-tallet sydde et sting gjennom nesen på døde sjøfolk før de ble gravlagt i havet. Dette ble gjort for å forsikre seg om at mennene virkelig var døde. Heldigvis for Martin og de andre ungdommene ble deres seiltur uten slik dramatik, men som ferske sjøfolk fikk de likevel nok å bryne seg på.

STYRBORD OG BABORD PÅ SYV SPRÅK

Turen startet innerst i Oslo-fjorden i begynnelsen av august i sommer. Ungdommer i alderen 15-17 år fra sju land møtte hverandre for første gang. De skulle tilbringe 13 dager sammen på de to seilskutene Svanen og Anna Kristina, der de skulle samarbeide for å løse alle oppgavene seilturen krevde. Allerede etter ett døgn gled kommunikasjonen greit med en blanding av engelsk, morsmål og fingerspråk. De ble raskt kjent, for skipslivet er sosialt og tett, med lite rom for privatliv. På Anna Kristina sov mannska-

Selvlaget er vellaget. Fiskemiddagen glir ned på høykant blant mannskapet på Svanen.

pet i køyesenger, mens den unge besetningen på Svanen lå i hengekøyer side om side. De fleste av ungdommene hadde liten eller ingen erfaring med sjø- og båtliv, men nå fikk de opplæring i sjømannskap. De hadde vakter og byttet på å være styrmann, utkikk, kokk og matros. De heiste seil, dro i trosser og lærte seg styrbord og babord, både på engelsk og på sitt eget språk.

KAPTEINENE BAK EUROSAIL

Initiativtakerne til utvekslingen var Jon Warhuus ved Sollerudstranda skole, en alternativ praktisk og yrkesrettet skole i Oslo, og barnevernspedagogen Kai Jensen, ansvarlig for skonnerten Svanen som eies av Sjøfartsmuseet. Begge har lang erfaring i arbeid med ungdom. De norske ungdommene som deltok, er tidligere elever ved Sollerudstranda skole eller bosatt på en barnevernsinstitusjon. Det unge mannskapet fra de andre landene som deltok i prosjektet, var rekruttert gjennom forskjellige organisasjoner som arbeidet med og for ungdom. Landene som var representert var Norge, Portugal, Frankrike, Tyskland, Wales, Estland og Spania.

VERDIFULL REISEOPPLEVELSE

De unge fikk besøkt både Sverige og Danmark i løpet av turen. På turen mellom Skagen og Arendal ble det tid til et behagelig bad midt ute i Skagerak med et hav som målte over 25 grader.

- Turen gir de unge en sjanse til å komme ut av sitt vanlige miljø, og oppleve noe nytt, sa Marc Hogervorst, lederen for de franske ungdommene. Hogervorst forteller at ungdommene møter utfordringer og strekker seg i møte med ungdommer fra andre land. Ofte ser de seg selv i et annet, mer positivt lys etter en slik opplevelse. Kai Jensen og

Jon Warhuus håper på å gjennomføre en ny europeisk seilas også neste sommer. Planen er at den turen skal foregå i farvannene lengre sør i Europa.

TEKST OG FOTO: TONJE STI

GRUPPEUTVEKSLING

Eurosail mottok 443.000 kroner i støtte til utvekslingen gjennom delprogrammet Gruppeutveksling.

HVA ER EN GRUPPEUTVEKSLING?

Ungdomsgrupper (15-25 år) fra to eller flere land møtes for å delta i felles aktiviteter og bli kjent med hverandres land og kulturer.

HVILKE LAND KAN VI DRA TIL ELLER FÅ BESØK FRA?

Alle 25 EU-land

HVA FÅR VI HVIS VI DRAR?

70 % av reiseutgifter dekket pluss 500 euro (ca. 4000 kr)

HVA FÅR VI HVIS EN GRUPPE BESØKER OSS?

500 euro (ca. 4000 kr) til forberedelser, 1000 euro (ca. 8000 kr) til aktiviteter og 24 euro (ca. 192 kr) per deltager per dag.

Kontakt
irene.handeland@bufdir.no
tlf: 24 04 40 00

Internasjonale kurs for ungdomsarbeidere

UNG i Europa arrangerer mange kurs årlig for ungdomsarbeidere og ungdomsledere. Kursene finner sted både innenlands og utenlands. Noen av kursene fokuserer på internasjonal aktivitet, mens andre har lokalt ungdomsarbeid som tema. Egenandelen er aldri mer enn 1000 kr. Du kan motta jevnlig kurstilbud på e-post eller følg med på nettsidene www.ungieuropa.no.

Eurodesk – Internasjonale muligheter for unge

Eurodesk er et informasjonsnettverk som tilbyr informasjon om stipender og støtteordninger, studier og jobb i utlandet. Her er noen smakebiter på hva Eurodesk kan tilby.

STIPEND OG LEGATER: Slik kan du finansiere studier i utlandet

Lånekassen støtter videregående opplæring i andre nordiske land. Du kan få støtte til videregående opplæring som er offentlig godkjent i studieland, og som er godkjent av landets egen «lånekasse». Utenfor Norden er det imidlertid vanskeligere å få støtte til videregående opplæring. Slik er det ikke ved høyere utdanning. Lånekassen gir støtte til mange forskjellige utdanninger på universitet og høyskole i hele verden. Men Lånekassen er ikke den eneste veien å gå for å få finansiert studier i utlandet. Det finnes forskjellige typer fond og legater som du kan søke på. Du bør også undersøke om det utenlandske lærestedet du er interessert i tilbyr stipender til utenlandske studenter. Ulike utvekslings- og utdanningsprogram legger til rette for at du som student skal få sjansen til å velge de fagene du ønsker å studere ved ulike utdanningsinstitusjoner i europeiske land. Et eksempel er Erasmus-programmet som også gir stipend.

For mer informasjon:
www.eurodesk.no/art/?id=18

STUDIER: Studere i Canada?

Canada er et land med et solid universitetssystem og gode utdanningsmuligheter, men har alltid kommet i «skyggen» av storebroren i sør. Norske studenter har imidlertid gradvis begynt å oppdage det mangfoldet som Canada har å tilby. Det finnes over 90 universiteter og «university colleges» fordelt over hele landet. De aller fleste er statlige, men det finnes enkelte private læresteder. Siden alle universitetene er offentlig støttet, er kvaliteten tilnærmet lik på alle studiestedene.

For mer informasjon:
www.ansa.no/land/canada

JOB:

Få deg en kul jobb i utlandet

Tenk å høste vindruer i Frankrike, instruere ski-analfabeter i Alpene, være vert hos onkel Donald og nevøene hans i Disney World eller byråkrat hos FNs høykommissær for flyktninger?

For mer informasjon:
www.eurodesk.no/art/?id=207

